

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Навчально-науковий інститут права
кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права

"До захисту у ЕК
допустити"

Завідувач кафедри
інтелектуальної власності
д.ю.н., проф. Кодинець А.О.

(підпис)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Охорона прав промислової власності за Угодою про
торговельні аспекти прав інтелектуальної власності

студентки 2 року навчання ОР "Магістр"
Правова охорона і захист прав
інтелектуальної власності
заочної форми навчання
Спеціальність: 081 «Право»
Бродюк Єлизавета Ігорівна

Науковий керівник :
д.ю.н., проф. Кодинець А.О.

Рецензент:

посада, науковий ступінь,
прізвище, ініціали, підпис

Київ - 2022

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

Бродюк Єлизавети Ігорівни, студентки 2 року навчання
заочної форми за спеціальністю

«Правова охорона і захист прав інтелектуальної власності»

- 1. Тема роботи:** «Охорона прав промислової власності за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності».
- 2. Термін здачі: роботи керівнику для підготовки відгуку:**
11 листопада 2022 року.
- 3. Робота виконується на базі:** навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- 4. Теоретичне завдання:** дослідження теоретико-правових основ охорони прав промислової власності, право промислової власності як об'єкт правової охорони у національному та у міжнародному праві.
- 5. Практичне завдання:** комплексний аналіз світової практики охорони прав промислової власності за угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та досвід України.
- 6. Сфера застосування результатів роботи:** наукова діяльність, правотворчість, навчальний процес, правозастосовна діяльність.
- 7. Завдання вручено студенту: 1 квітня 2022 року.**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Бродюк Єлизавети Ігорівни, студентки 2 року навчання

заочної форми за спеціальністю

«Правова охорона і захист прав інтелектуальної власності»

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Написання плану	18.08.2022
2.	Написання анотації	03.09.2022
3.	Написання 1-го розділу роботи	03.09.2022 - 11.09.2022
4.	Написання 2-го розділу роботи	12.09.2022 - 21.09.2022
5.	Написання 3-го розділу роботи	28.09.2022 - 15.10.2022
6.	Написання вступу, висновків до роботи	20.10.2022
7.	Здача готової роботи на кафедрі	11.11.2022 до 17:00
8.	Науковому керівнику підготувати, підписати й подати на випускову кафедру відгук	18.11.2022 До 17:00
9.	Перевірка відповідності оформлення роботи встановленим вимогам	13.12.2022

АНОТАЦІЯ

Забезпечення надійного правового захисту інтелектуальної власності вже давно є проблемою для багатьох країн. Інтелектуальна власність (та безпосередньо промислова власність як її важливий елемент) стимулює економічне зростання держав та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. Багато галузей економіки залежать від дотримання товарних знаків, патентних та авторських прав, а люди, як кінцеві споживачі продукції, що належать до інтелектуальної власності, розраховують на придбання безпечних товарів із гарантією. Відповідно захист прав правовласників, як і самих об'єктів-результатів творчо-інноваційної діяльності повинні бути надійно захищені як всередині держави, так і за кордоном. Існуючі міжнародно-правові акти, укладених під егідою Всесвітньої організації інтелектуальної власності, не справлялися повною мірою з новими труднощами, що постійно виникають, а тому в 1994 р. з'явилася Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС).

Угода передбачає досить жорстку систему вирішення суперечок СОТ і не менш жорсткий загальносвітовий режим патентного захисту. Це аргументовано тим, що посилена охорона прав власників відповідних результатів творчо-інноваційної діяльності буде міцним стимулом для розробки нових продуктів, наприклад, фармацевтичної промисловості. Крім стимулювання творчості та інновацій, суворе правове регулювання також сприятиме прискоренню обміну технологіями та дозволить залучити великі інвестиції. Таким чином, все це призведе до економічного піднесення та подальшого успішного розвитку економіки країн-членів. Україна предналася як до самої Угоди ТРІПС, так і до Протоколу до неї, що, безумовно, спряє укоріненню в ній високих стандартів захисту прав інтелектуальної власності взагалі та промислової власності зокрема. Гармонізація відповідних положень та їх втілення у життя - це шлях нашої

країни до всесвітнього визнання як достойного міжнародно-правового суб'єкта.

Метою даного дослідження є виявлення особливостей, природи та тенденцій міжнародно-правової охорони промислової власності в рамках Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Ця кваліфікаційна робота спрямована на вирішення науково-практичної проблеми дієвості охорони прав промислової власності за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Об'єктом роботи є правовідносини, які виникають у процесі охорони прав промислової власності в рамках Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, а предметом - охорона прав промислової власності за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: Угода ТРІПС, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, СОТ, право промислової власності, право інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, промислова власність, TRIPS.

ABSTRACT

The qualifying paper contains the analysis of the minimum standards of protection of industrial property rights under the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. The methods used are general and special legal scientific methods, namely: logical, comparative legal, dialectical, and others. The purpose of the study is to identify the features, essence, and trends of the international legal protection of industrial property under the TRIPS Agreement. The object of the work is the legal relations that arise in the process of protecting industrial property rights under the TRIPS Agreement, and the subject matter is the direct protection of industrial property rights under the

TRIPS Agreement. The qualifying paper consists of an introduction, three sections containing nine subsections, conclusions, and a list of sources used.

Keywords: TRIPS Agreement, Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, WTO, industrial property law, intellectual property law, intellectual property, industrial property, TRIPS.

АННОТАЦИЯ

В квалификационной работе исследованы минимальные стандарты защиты прав промышленной собственности в рамках Соглашения о торговых аспектах прав интеллектуальной собственности. Используемые методы - общие и специально-юридические научные методы, а именно: логический, сравнительно-правовой, диалектический и другие. Целью исследования является выявление особенностей, природы и тенденций международно-правовой охраны промышленной собственности в рамках Соглашения ТРИПС. Объектом работы являются правоотношения, которые возникают в процессе охраны прав промышленной собственности в рамках Соглашения ТРИПС, а предметом - непосредственная охрана прав промышленной собственности по Соглашению ТРИПС. Квалификационная работа состоит из введения, трех глав, содержащих девять подразделов, выводов, списка использованных источников.

Ключевые слова: Соглашение ТРИПС, Соглашение о торговых аспектах прав интеллектуальной собственности, WTO, право промышленной собственности, право интеллектуальной собственности, интеллектуальная собственность, промышленная собственность, TRIPS.

ЗМІСТ

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ	2
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН	3
АНОТАЦІЯ	4
ABSTRACT	5
АННОТАЦІЯ	6
ЗМІСТ	7
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	9
ВСТУП	10
РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	17
1.1. Право промислової власності як об'єкт правової охорони у національному законодавстві та у міжнародному праві	17
1.2. Види та особливості охорони об'єктів права промислової власності	27
Висновки до Розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. УГОДА ПРО ТОРГОВЕЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	41
2.1. Загальна правова характеристика Угоди ТРІПС	41
2.2. Окремі правові засади охорони та захисту прав промислової власності за Угодою ТРІПС	49
2.2.1. Винаходи, корисні моделі, промислові зразки	49
2.2.2. Торговельні марки, географічні зазначення	54
2.2.3. Недобросовісна конкуренція, нерозголошена інформація та інші особливі об'єкти права промислової власності	57
Висновки до Розділу 2	60
РОЗДІЛ 3. СВІТОВА ПРАКТИКА ОХОРОНИ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА УГОДОЮ ПРО ТОРГОВЕЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ДОСВІД УКРАЇНИ	62

3.1. Значення Угоди ТРІПС та практика її застосування країнами світу	62
3.2. Досвід України щодо застосування Угоди ТРІПС та Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС	71
Висновки до Розділу 3	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ВРУ – Верховна Рада України

ЗУ – Закон України

ІВ – інтелектуальна власність

КМУ – Кабінет Міністрів України

НПА – Нормативно-правовий акт

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПІВ – Право інтелектуальної власності

ППМ – право промислової власності

Рада ТАПІВ – Рада з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності

СОТ – Світова організація торгівлі

ТЗ – товарний знак

ТМ – торговельна марка

Угода ТРІПС – Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності

ЦКУ – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Забезпечення надійного правового захисту інтелектуальної власності вже не одну декаду є проблемою для багатьох країн. Інтелектуальна власність (та безпосередньо промислова власність як її важливий елемент) стимулює економічне зростання держав та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. Багато галузей економіки залежать від дотримання товарних знаків, патентних та авторських прав, а люди, як кінцеві споживачі продукції, що належать до інтелектуальної власності, розраховують на придбання безпечних товарів із гарантією. Справді, споживачі зроблять усвідомлений вибір щодо своїх покупок, адже захищені права інтелектуальної власності гарантують справжність продуктів та їх високу якість.

Важлива й роль інтелектуальної власності у стимулюванні створення рішень глобальних проблем. Так, наприклад, у сфері охорони здоров'я фармацевтичні компанії інтенсивно займаються дослідженнями та подальшими розробками життєво важливих ліків, сільськогосподарські виробники створюють продукти, завдяки яким фермери постачають якісні продукти для голодуючих по всьому світу, а розробки на основі інтелектуальної власності у сфері альтернативної енергетики й еко-технологій зможуть посилити рівень енергетичної безпеки і навіть вирішити проблему зміни клімату. Також вказане сприяє вільному трафіку інформації з обміном захищеними інноваційними розробками, що також веде до появи нових інноваційних продуктів і до вдосконалення старих. Відповідно захист прав правовласників, як і самих об'єктів-результатів творчо-інноваційної діяльності повинні бути надійно захищені як всередині держави, так і за кордоном.

З кожним роком виклики в цій сфері стають все більш небезпечними та важкими. Існуючі міжнародно-правові акти, укладених під егідою

Всесвітньої організації інтелектуальної власності, не справлялися повною мірою з новими труднощами, що постійно виникають, а тому в 1994 р. з'явилася Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС). Документ містить мінімальні стандарти у сфері права інтелектуальної власності та врегулювало правові аспекти більшості відомих його об'єктів, у тому числі, і права промислової громади. Він був підписаний з метою розробки та погодження принципів створення нормативно-правового масиву - основи для лібералізації міжнародних торговельних відносин, а з нею - й впровадження стандартів захисту відповідних прав, так само як і процедури їхнього правозастосування.

Введення в силу Угоди ТРІПС було ініційовано промислово розвиненими державами, які виробляли високотехнологічні продукти, але через засилля контрафакту, що походить з менш розвинених країн, зазнавали збитків. А цей документ повинен був стати якимось забезпеченням балансу між обома типами суб'єктів, у тому числі, через деякі поступки поступки країнам, що розвиваються, в інших секторах торгівлі.

Угода передбачає досить жорстку систему вирішення суперечок СОТ і не менш жорсткий загальносвітовий режим патентного захисту. Це аргументовано тим, що посилена охорона прав власників відповідних результатів творчо-інноваційної діяльності буде міцним стимулом для розробки нових продуктів, наприклад, фармацевтичної промисловості. Крім стимулювання творчості та інновацій, суворе правове регулювання також сприятиме прискоренню обміну технологіями та дозволить залучити великі інвестиції. Таким чином, все це призведе до економічного піднесення та подальшого успішного розвитку економіки країн-членів.

Також у Угоді ТРІПС закріплені положення, які члени можуть задіяти для покращення охорони здоров'я свого населення, що, крім іншого, включає і розширення доступу до життєво важливих медичних

препаратів. Такі норми ще називають гнучкими положеннями Угоди у сфері охорони здоров'я.

Україна предналася як до самої Угоди ТРІПС, так і до Протоколу до неї, що, безумовно, спряє укоріненню в ній високих стандартів захисту прав інтелектуальної власності взагалі та промислової власності зокрема. Гармонізація відповідних положень та їх втілення у життя - це шлях нашої країни до всесвітнього визнання як достойного міжнародно-правового суб'єкта.

Особливості імплементації норм Угоди ТРІПС в нашій державі й інших країнах, та напрями їх подальшого використання, а також особливості захисту співвідповідних прав промислової власності детально проаналізовані в даній кваліфікаційній роботі.

Метою дослідження є виявлення особливостей, природи та тенденцій міжнародно-правової охорони промислової власності в рамках Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Завдання дослідження. Для досягнення зазначеної вище мети дослідження автором ставляться такі задачі:

- проаналізувати передумови виникнення необхідності у міжнародно-правовій охороні промислової власності;
- визначити суть права промислової власності, види його об'єктів, надати їх правову характеристику та встановити важливість захисту відповідних прав;
- проаналізувати міжнародно-правові документи та локальні нормативно-правові акти з охорони промислової власності;
- дослідити концептуальні засади та режими захисту та охорони промислової власності згідно Угоди з торгових аспектів прав інтелектуальної власності (Угоді ТРІПС);
- систематизувати принципи міжнародно-правової охорони промислової власності, які декларуються в Угоді ТРІПС;

- проаналізувати дієвість положень Угоди ТРІПС та її "гнучких положень" на основі міжнародної та української правозастосовчої практики;
- проаналізувати передумови приєднання України Угоди ТРІПС і Протоколу до ТРІПС та спрогнозувати майбутні наслідки їх застосування;
- розробити обґрунтовані висновки та пропозиції щодо застосування Угоди ТРІПС.

Дана кваліфікаційна робота спрямована на вирішення науково-практичної проблеми дієвості охорони прав промислової власності за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Об'єктом роботи є правовідносини, які виникають у процесі охорони прав промислової власності в рамках Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Предметом роботи є охорона прав промислової власності за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Структура кваліфікаційної роботи визначена її предметом, метою, та завданнями дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 88 сторінок, у списку використаних джерел - 50 найменувань на 9 сторінках.

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Для України тема захисту охорони промислової власності та її правового регулювання в рамках Угоди ТРІПС є відносно новою та потребує подальшого розвитку. Комплексних досліджень щодо Угоди ТРІПС поки що небагато, але є окремі якісні роботи як за зазначеною тематикою, так і стосовно окремих категорій та питань охорони права промислової власності. Так, Д. М. Чибісов (2017) детально аналізує особливості охорони прав інтелектуальної власності загалом в рамках Світової організації торгівлі, і відповідно, у контексті Угоди ТРІПС. Ним були систематизовані принципи та режими міжнародно-правової охорони ІВ відповідно до Угоди ТРІПС, виявлено недоліки такого та надані рекомендації щодо їх усунення. Вплив Угоди на дотримання прав ІВ у фармації досліджено у роботі І. Тіманюк (2012), яка також провела комплексний порівняльний аналіз її положень із нормами українського законодавства. І. Кириченко (2016), детально дослідивши положення ТРІПС+, зробила висновок про те, що слід вважати відступом від раніше взятого курсу дотримання правил, прийнятих у членах СОТ, ратифікацію Україною Протоколу до ТРІПС. Таке, на її думку, дозволить на певний час вирішити питання поставки дешевих фармацевтичних препаратів, але згодом може результуват у відхід з ринку інноваційних фармкомпаній. А. Махінова (2016) також проаналізувала положення Протоколу до ТРІПС і вказала на необхідність розробки відповідних національних законодавчих актів для його кращої імплементації. Р. Майданик (2014) досліджує доступ до лікарських засобів в нашій державі через призму Угоди та порівнює його із досвідом ЄС і США.

Взагалі перші поодинокі праці щодо Угоди ТРІПС в Україні були опубліковані в перше десятиліття ХІ сторіччя. Так, А. В. Єременко (2006) досліджував торговельні аспекти прав інтелектуальної власності в системі

ВТО та спрогнозував, що гармонізація стандартів з охорони прав ІВ у відповідності до документу позитивно вплине на стимулювання винахідницької діяльності, в т.ч. і в Україні.

Щодо зарубіжних робіт із даного питання, то К. Гейгер (2021) вказує у своїй роботі на обмежену роль, які цілі та принципи Угоди ТРІПС відіграють у тлумаченні та реалізації основних положень документу. На його думку, існують законні причини, через які члени можуть перешкоджати використанню товарних знаків, але для цього слід використовувати більш "гнучке" тлумачення норм ТРІПС. Дж. Батен разом з іншими науковцями (2017) працював над питанням примусового ліцензування по Угоді ТРІПС щодо інноваційної діяльності і вважав, що його вплив на доступ до нових ліків є теоретично неоднозначним.

Щодо більш ранніх праць зарубіжних вчених, то Р. Ньюфармер (2006) дослідив особливості торгівлі в рамках Угоди ТРІПС у порівнянні із вимогами Дохінської декларації щодо неї. Ч. Коллінз-Чейз (2008) детально проаналізував наявні справи щодо ТРІПС+ у країнах, що розвиваються, і які найчастіше стикаються з епідеміями СНІДу. П. Хіонг (2006) дослідив вплив положень Угоди ТРІПС на здоров'я населення у контексті правової охорони фармацевтичної продукції. К. Ю. Петер (2009) присвятив свою роботу вивченню особливостей, цілей та принципів Угоди ТРІПС.

Також в українському правовому науковому колі виділяються роботи з окремих питань права інтелектуальної власності таких авторів як: А.В. Аксютіна (2017), І. Дикунський та І. Дронов (2020), А. О. Козинець (2018), В. В. Філінович (2020), І. Якубівський (2021) та інших.

Дана кваліфікаційна робота в своїй основі містить аналіз положень Цивільного кодексу України, безпосередньо Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Протокол про внесення змін до неї, Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем, Сінгапурського

договору про закони щодо товарних знаків. Також в процесі роботи були проаналізовані норми наступних Законів України: "Про авторське право і суміжні права" від 23.12.1993, "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 15.12.1993, "Про охорону прав на промислові зразки" від 15.12.1993, "Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів" від 05.11.1997, "Про правову охорону географічних зазначень" від 16.06.1999, "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 07.06.1996, "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 15.12.1993 р. тощо.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Право промислової власності як об'єкт правової охорони у національному законодавстві та у міжнародному праві

Сучасний світ є високотехнологічним середовищем людської взаємодії. Щодня нові технології надходять на ринок, чим формують необхідність забезпечення їм захисту від неправомірного використання та інших порушень прав їх власників. У зв'язку із зазначеним роль права інтелектуальної власності, особливо права промислової власності, дуже висока. Зусилля та час, які людина витрачає на створення винаходу або написання літературного шедевра, так само як і матеріальні витрати, які несуть інвестори та інші учасники цього процесу, надто відчутні, щоб ними нехтувати. Захищені права творців – це безумовний фундамент створення нових інтелектуально-творчих об'єктів. Тому можна сказати, що право інтелектуальної власності – це один із каталізаторів економічного розвитку держави та здорової конкуренції між відповідними суб'єктами.

Сьогодні, при згадці терміна "промислова власність", багато людей уявляють собі технічне обладнання, різні верстати та інші знаряддя, що використовуються у важкій промисловості. Але це не так, адже згідно з п. 2 ст. 1 Паризької Конвенції з охорони промислової власності (далі - Паризької конвенції) (дата набрання чинності для України - 25.12.1991 р.), до об'єктів промислової власності віднесено "промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції"¹. Забігаючи наперед, зазначимо, що цей

¹ Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос)
[Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна

список розширився з часом у зв'язку із активним впровадженням у наше повсякденне життя інформаційно-комунікаційних технологій, про що буде зазначено у наступних розділах даного дослідження.

Далі варто ознайомитись із основним термінологічним апаратом даного дослідження. І, перш за все, визначимо поняття права інтелектуальної власності (далі - ПІВ), чією невід'ємною частиною є право промислової власності. Дослідники-вчені розглядають його з двох ракурсів – об'єктивного та суб'єктивного. Так, як підгалузь цивільного права, ПІВ являє собою систему правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері створення результатів творчо-інтелектуальної діяльності, їх подальшого використання та охорони. Як право творця таких об'єктів, а також його правонаступників щодо цих результатів розуміє даний концепт суб'єктивне ПІВ². Згідно із Статтею 418 Цивільного кодекса України (далі - ЦКУ) під ПІВ слід розуміти права осіб на результати їх інтелектуальної та творчої активності або на інший об'єкт ПІВ, якщо такий визначено ЦКУ або іншими діючими нормативно-правовими актами³.

Сама ж інтелектуальна власність (далі - ІВ) являє собою результати творіння людського розуму і включає вже названі раніше винаходи, промислові зразки, літературні та художні твори, назви і зображення, які створюються і використовуються з комерційною метою⁴. Таким чином, ІВ – це все те, що ми створюємо, задіявши свої творчі та інтелектуальні здібності.

інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).

² Кодинець А. О. Право промислової власності: курс лекцій [Електронний ресурс] / Анатолій Олександрович Кодинець. – Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2018. – с. 3. – Режим доступу: <https://issuu.com/constantinezerov/docs/>_____ (дата звернення: 04.10.2022).

³ Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.

⁴ What is Intellectual Property (IP)? // WIPO - World Intellectual Property Organization. – Режим доступу: <https://www.wipo.int/about-ip/en/index.html> (дата звернення: 04.10.2022)

Правові системи допомагають нам захистити свої дітища, забезпечуючи їм охорону як об'єктам інтелектуальної власності, наприклад, шляхом видачі охоронних документів (патентів, свідоцтв) тощо. Це дозволяє творцям відповідних об'єктів добиватися свого визнання, а також отримувати матеріальну винагороду за творчо-інтелектуальну працю. Система інтелектуальної власності покликана всіляко забезпечувати баланс інтересів творців (авторів, винахідників тощо) та громадськості – широкої публіки. Цим вона створює сприятливі умови для активізації людської творчої активності та процвітання інноваційної діяльності.

Важливість надання охорони інтелектуальній власності як такої вперше була визнана на міжнародному рівні у 1883 році із прийняттям раніше зазначеної Паризької конвенції, а після - у 1886 році із прийняття Бернській конвенції з охорони літературних та художніх творів. Нормативно-правові акти (далі - НПА), що стосуються охорони ІВ, та діють у різних державах світу, зазвичай націлені на заохочення інноваційної та творчої активності задля соціально-економічного розвитку, а також на врегулювання питань юридичного оформлення прав творців на результати відповідної їх праці, але з урахуванням інтересів суспільства в отриманні доступу до таких об'єктів.

Промислова власність - це результат інтелектуальної творчої діяльності людини або декількох людей, і сьогодні вона усюди. П.3 Статті 1 Паризької Конвенції чітко вказує на те, що промислову власність слід розуміти в найширшому сенсі, вона стосується не лише безпосередньо промисловості, але й сільгоспвиробництва, торгівлі, добувної галузі та навіть продуктів з цих і подіюних галузей, як от свійські тварини, мінеральна вода, вино та пиво, зерно, борошно тощо⁵. Таким чином, до

⁵ Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна

об'єктів промислової власності слід віднести результати інтелектуальної діяльності людини або групи людей, які не відносяться до об'єктів авторського права та які мають безпосереднє відношення до винахідницької діяльності та раціоналізаторської справи тощо.

Не завжди аспекти інтелектуальної творчої діяльності проявляються помітно, хоча, безумовно, мають місце. Тому важливіше те, що об'єкти промислової власності - це позначення, які повідомляють, наприклад, споживача, про товари та послуги, що надійшли на ринок. У такому разі мета охорони промислової власності та прав на неї – це боротьба із незаконним використанням цих позначень, адже вони можуть ввести споживачів в оману⁶.

Як вже було зазначено, право промислової власності разом із авторським правом та суміжними правами є складовими частинами системи ПІВ. При цьому важливо не плутати вказані елементи системи, вони мають різні об'єкти охорони та відрізняються різними ж підходами до надання охорони таким об'єктам та правам на них тощо. Так, авторське право та суміжні права спрямовані на захист зовнішнього прояву творчості автора, тобто матерільної (об'єктивної) форми вираження результату (відповідно до п. 3 Статті 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 23.12.1993 № 3792-ХІІ), а ПІВ захищає саме форму реалізації ідеї. Також авторське право (Стаття 11, п.2. Закону України № 3792-ХІІ) виникає через створення твору, реєстрація відповідних прав та виконання інших формальностей непотрібні. Об'єкти ж промислової власності, зазвичай, мають бути зареєстровані у відповідність із процедурою, яка діє у відповідній країні, завдяки чому

інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁶ Understanding Industrial Property [Electronic resource] : Book. – Geneva : World Intellectual Property Organization (WIPO), 2016. –с. 6. – Режим доступу: <https://tind.wipo.int/record/28945> (дата звернення: 04.10.2022).

правовласник зможе захистити свої порушені права у відповідності із нормами національного законодавства⁷. Є у них й інші відмінності, тим не менш, поняття авторства, заборони несанкціонованого використання тощо характерні для кожного з них, захист порушених прав та інтересів правовласників також може здійснюватися подібними механізмами реалізації.

На думку більшості вчених, під **правом промислової власності** слід розуміти сукупність правових норм та принципів, якими врегульовано майнові та особисті немайнові відносини, що сформувалися під час створення, оформлення та використання об'єктів, які є результатами науково-технічної творчості, та якими передбачено правовий режим такого використання, а також відповідно до яких здійснюється захист прав авторів і патентовласників⁸.

В Україні нормативно-правову базу щодо права промислової власності складають:

- Конституція України
- Цивільний та цивільно-процесуальний кодекси України, Кодекс про адміністративні правопорушення та Кодекс адміністративного судочинства, Митний кодекс, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси, Господарський процесуальний кодекс, Кодекс законів про працю;
- Закони України (далі - ЗУ): № 3687-ХІІ "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" (від 15.12.1993), № 3688-ХІІ "Про охорону прав на промислові зразки" (від 15.12.1993), № 3689-ХІІ "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" (від 15.12.1993),

⁷ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 13, ст.64.

⁸ Заїка Ю. О. Українське цивільне право : навчальний посібник / Ю. О. Заїка ; Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет внутрішніх справ. - 2-ге вид. змін. і допов. - [Б. м.] : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. -с. 205.

№ 752-XIV "Про правову охорону географічних зазначень" (від 16.06.1999) та інші;

- міжнародні договори, згода на обов'язковість яких, відповідно до Статті 9 Конституції, надана Верховною Радою України (далі - ВРУ): Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883 р.), Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.) та Протокол до неї (1989 р.), Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967 р.), Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (1957 р.), Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків (1960 р.), Договір про патентну кооперацію (1970 р.), Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури (1977 р.), Найробський договір про охорону Олімпійського символу (1981 р.), Договір про закони щодо товарних знаків (1994 р.), Сінгапурський договір про право з торговельних марок (2006 р.) та інші;
- міжурядові угоди;
- укази Президента України;
- постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (далі - Кабміну, КМУ);
- відомчі нормативно-правові акти тощо.

Окремо варто звернути увагу на найновіші закони України в досліджуваній сфері та основні новели, що вони містять. Так, Закон України від 21.07.2020 № 816-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства" виключив з числа об'єктів, які б могли стати корисною моделлю, речовини, залишивши пристрої та процеси. Також даний НПА додав до переліку неохоронюваних об'єктів хірургічні, терапевтичні способи лікування живих істот, процеси клонування та подібні об'єкти. Зате він

офіційно закріпив можливість електронного подання заявок. Також тепер власник винахідницького патенту шляхом отримання сертифіката додаткової охорони може претендувати на отримання сертифіката додаткової охорони на продовження терміну чинності майнових прав ІВ⁹.

Закон від 21.07.2020 № 815-ІХ “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями” встановив, що ПІВ на винахід чи корисну модель має посвідчуватися відповідним патентом, а на промисловий зразок - свідоцтвом. При чому майнові права на вказані об'єкти тепер можна передавати у якості вкладу до статутного капіталу суб'єкта господарювання. Строк чинності виключних майнових прав ІВ на промисловий зразок, згідно даного закону, складає 5 років з дня подання заявки і, за наявності відповідного клопотання володільця такого об'єкту, може бути продовжений на один або декілька п'ятирічних термінів, але загалом строк чинності даних правомочностей не може перевищувати 25 років з дня подання заявки¹⁰.

Особливої уваги потребує, в контексті сучасних реалій, а саме ведення Російською Федерацією проти нашої держави повномасштабної війни Закон України від 01.04.2022 № 2174-ІХ “Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України”. Згідно нього перебіг термінів щодо охорони прав ІВ та процедур їх набуття (які визначено у відповідних спеціальних НПА), зупинено на час дії воєнного стану. Також уповноваженій особі надано право подавати документи без

⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства: Закон України від 21.07.2020 № 816-ІХ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 52, ст.496.

¹⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 № 815-ІХ // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 51, ст.481.

сплати збору за продовження, поновлення, подовження строку протягом 90 днів з дати скасування воєнного стану¹¹.

Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності" (також - Укрпатент) є інституцією, на яку покладено функції з організаційного забезпечення охорони прав на об'єкти промислової власності. Розпорядженням Кабміну № 1267-р "Про Національний орган інтелектуальної власності" (від 13.10.2020 р.) на нього покладено функції Національного органу інтелектуальної власності (також - НОІВ). Відповідно до Закону України № 703-ІХ "Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності" (від 16.06.2020), також відомого як Закон про НОІВ, даний орган виконує такі повноваження у сфері промислової власності як прийняття заявок щодо реєстрації відповідних прав, з їх подальшою експертизою та винесенням рішень по ним; здійснення держреєстрації промислових зразків, географічних зазначень, винаходів і корисних моделей, торговельних марок, видача відповідних свідоцтв, патентів; визнання прав на об'єкти патентування недійсними; публікація офіційних відомостей про об'єкти промислової власності у бюлетені; ведення державних реєстрів тощо¹².

Щодо міжнародно-правової охорони промислової власності, то варто перш за все зазначити ті, що адмініструються Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (далі - ВОІВ). Дана установа, членами якої є 193 держави, належить до системи Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН) і є глобальним форумом, який опікується питаннями політики в галузі інтелектуальної власності, надання відповідних послуг та

¹¹ Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 № 2174-ІХ // Офіційний вісник України, 2022, № 33, стор. 100, стаття 1749, код акта 110972/2022.

¹² Про Укрпатент [Електронний ресурс] // Укрпатент. – Режим доступу: <https://ukrpatent.org/uk/articles/about> (дата звернення: 04.10.2022).

відомостей, зміцнення міжнародного співробітництва у цій сфері. Наразі вона адмініструє 26 договорів з ПІВ (з урахуванням Конвенції про заснування ВОІВ), з них права промислової власності, крім вже згаданої Паризької конвенції, стосуються наступні:

- Мадридська угода про боротьбу з неправдивими або оманливими зазначення походження товарів;
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, Протокол до неї;
- Договір щодо права на товарні знаки (ТЛТ);
- Договір про патентну кооперацію (РСТ);
- Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію;
- Ніццька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків;
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури;
- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію;
- Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків;
- Гаазька угода про міжнародну реєстрацію (депонування) промислових зразків;
- Віденська угода про заснування міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків;
- Вашингтонська угода про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем;
- Договір про патентне право (PLT);
- Сінгапурський договір про право товарних знаків (STLT);

- Найробський договір про охорону олімпійського символу¹³.

Окрім договорів ВОІВ багато держав приєдналися й до інших міжнародних нормативно-правових документів. Серед них варто зазначити Конвенцію про видачу європейських патентів (англ. *Convention on the Grant of European Patents*), також відому як Європейська патентна конвенція (ЄПК) (англ. *European Patent Convention (EPC)*), ціллю якої є забезпечення надання охорони винаходам у країнах-членах шляхом застосування єдиної процедури видачі патентів.

Не менш важливе значення для права промислової власності має й Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі - Угода ТРІПС), аналіз якої буде здійснено у наступних розділах даного дослідження.

Отже, інтелектуальна власність відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства та держави загалом. Інтелектуально-творча активність людей сьогодні є не тільки проявом власного "я", але й способом отримання прибутку, а у масштабах держави - каталізатором переміщення ресурсів, що, у свою чергу, створює промисловість і провокує торгівлю. Можна говорити про те, що саме економічно-матеріальна цінність об'єктів інтелектуальної власності є ключовим фактором мотивації людей до подальшого розвитку відповідної сфери та інноваційного підйому. А тому на перший план виходить забезпечення захисту відповідних прав інтелектуальної власності від незаконних дій та усіяких порушень.

Право промислової власності як невід'ємна складова системи ПІВ сьогодні забезпечується як на національному, так і на міжнародному рівні шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів. І хоча для України право промислової власності ще не виділилося до кінця в окрему

¹³ Inside WIPO [Electronic resource] // WIPO - World Intellectual Property Organization. – Mode of access: <https://www.wipo.int/about-wipo/en/index.html> (дата звернення: 04.10.2022).

галузь права, тим не менш, законодавчий масив, яким врегульовано права та обов'язки відповідних суб'єктів, вже наявний та періодично оновлюється і покращується, в тому числі завдяки гармонізації вітчизняного та європейського законодавства.

1.2. Види та особливості охорони об'єктів права промислової власності

Як вже було зазначено вище, промислова власність включає в себе велику кількість об'єктів, перелік яких надано у п. 2, Статті 1 Паризької конвенції. Тим не менш, існують й інші підходи до визначення списку таких об'єктів. Так, як зазначає І.Є. Якубівський, серед більшості вчених панує підхід віднесення до таких об'єктів, які перелічує Паризька конвенція, але за винятком недобросовісної конкуренції. За іншим підходом, до об'єктів промислової власності слід віднести і вказані п.2. Статті 1 Паризької конвенції, і припинення недобросовісної конкуренції, й інші об'єкти як от селекційні досягнення, ноу-хау, комерційні таємниці, топографії інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції¹⁴. Останнього підходу дотримується і автор даного наукового дослідження.

Таким чином, можна умовно поділити об'єкти права промислової власності на наступні види:

- технічні продукти (виготови) - право промислової власності (далі - ППМ) у даному випадку буде захищати технічний аспект продукту, а не його зовнішню форму. Сюди слід віднести винаходи, корисні моделі, селекційні досягнення, топографії напівпровідників тощо;
- декоративні виготови - тут навпаки ППМ захищає зовнішню форму об'єкта, а не його технічні аспекти. Це дизайн (промисловий зразок та, у деяких країнах, промислова модель);

¹⁴ Якубівський І. Право промислової власності та його об'єкти / І. Якубівський // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2021. – Т. 56. – с. 106.

- знаки розрізнення - це ті об'єкти, що допомагають відрізнити комерційних суб'єктів один від одного, їх продукти, послуги тощо. Сюди включено торговельні марки (знаки для товарів та послуг), фірмові найменування, найменування місць походження товарів;
- інші об'єкти ППМ - сюди віднесемо комерційні таємниці, припинення недобросовісної конкуренції тощо.

Далі варто розглянути кожен тип об'єктів ППМ окремо задля кращого розуміння їх суті.

На думку О.А Підпригора та інших, основним об'єктом ППМ слід вважати результати винахідництва та промислові зразки. Адже саме винахідницька активність доступна практично кожному і є наймасовішим видом творчості. Тим не менш, здатність до винахідництва проявляється у всіх по-різному. У державах з високорозвиненою економікою рівень її набагато вищий. І таке досягається, насамперед, завдяки якісній системі правового регулювання відносин у галузі науково-технічної творчості. Дана група вчених визначає **винахід** як "технологічне (технічне) рішення в будь-якій галузі суспільно-корисної діяльності", при цьому таке рішення має відповідати вимогам патентоспроможності, а саме: бути новим, промислово придатним і наділеним винахідницьким рівнем. Із зазначеного випливає, що нормативно-правове регулювання у цій галузі не лімітує межі винахідницької активності певною технологічною галуззю.¹⁵

Наразі в нашій державі діє ЗУ №3687-ХІІ "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" (від 15.12.1993, поточна редакція — від 14.10.2020). Стаття 1 даного НПА містить наступне визначення винаходу - це "результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології". Стаття 6, з метою надання правової охорони, вимагає

¹⁵ Право інтелектуальної власності : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко, П. П. Крайнев, О. М. Мельник, О. О. Підпригора, Д. М. Притика, О. Д. Святоцький // Акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. - К. : Вид. Дім "Ін Юре", 2002. -с. 82.

щоб винахід не тільки був патентоздатним, але також не суперев публічному порядку і загально визнаним принципам моралі. Об'єктами винаходу можуть стати продукти та процеси, але ними не будуть вважатися (згідно пп. 2-3 Статті 6) сорти рослин і породи тварин; конструювання напівпровідникових виробів; результати художнього конструювання; способи діагностики, хірургічні, терапевтичні способи лікування живих істот; промислове та комерційне застосування ембріонів; процеси клонування та зміни генетичної ідентичності людини тощо. Не відповідають поняттю винаходу також математичні методи, відкриття і наукові теорії; комп'ютерні програми (вони є об'єктами авторського права відповідно до ЗУ № 3792-ХІІ); форми представлення інформації; схеми, методи ведення ігор, фізичних вправ, господарської діяльності тощо; зовнішній вигляд продукту, чия мета - задоволення естетичних потреб¹⁶.

Наступним об'єктом ППВ є **корисна модель** (англ. *utility model*). Офіційний веб-сайт ЄС розуміє під нею зареєстроване право, що наділяє правовласника виключним правом на використання технічного винаходу, що здійснюється в обмін на публічне розкриття суті такого винаходу. надається таке право на певний, обмежений строк. Корисна модель - це спосіб швидко і недорого отримати охорону технічного винаходу, оскільки її зазвичай надають без експертизи по суті¹⁷.

В Україні, а також у багатьох країнах, де охорона корисним моделям надається, під таким об'єктом насамперед розуміють саме певний результат людської творчої активності у будь-якій сфері технології, а не право. Корисна модель, як і винахід у розумінні статті 1 ЗУ №3687-ХІІ мають однакове визначення, проте, згідно з п.2 статті 7 зазначеного ЗУ, до

¹⁶ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32.

¹⁷ Utility models [Electronic resource] // Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. – Mode of access: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/intellectual-property/patent-protection-eu/utility-models_en (дата звернення: 04.10.2022).

неї висуваються лише два критерії патентоздатності – новизна та промислова придатність¹⁸. Можна говорити про те, що охорона у випадку з таким об'єктом поширюється на незначні або додаткові інновації, покращення у пристрої (зазвичай механічному або електричному).

З урахуванням інформації із сайту Євросоюзу, можна зробити висновок про велику популярність корисної моделі у зв'язку із більшою доступністю отримання відповідної охорони для індивідуальних винахідників та новаторів, а також малого та середнього бізнесу порівняно із отриманням патентів на винахід. Іноді корисні моделі ще називають міні-патентами, інноваційними патентами тощо.

О. А. Підпригора зазначає, що за допомогою корисної моделі варто захищати нову та оборотоспроможну з комерційної точки зору розробку у вигляді конструктивного виконання пристрою з явно вираженими просторовими формами. Форма виконання елементів у такому об'єкті, їх взаємозв'язок та певне взаємне розташування – ось що важливо. Як приклад наводяться двигуни внутрішнього згорання, які виробляють у різних формах, при цьому їх суть однакова, у внутрішня побудова різна – це якраз і є корисна модель. Таким чином, винахід – це сутність заявленої пропозиції, а корисна модель – її виклад у просторі. Також ключова відмінність між цими двома категоріями - їх об'єкти: способи, продукти, використання відомих рішень за новим призначенням - це винаходи, конструктивне виконання пристрою - корисна модель, тобто вона стосується саме пристрою. Відповідно, вона є новим і промислово придатним конструктивним виконанням пристрою¹⁹. Варто відмітити, що,

¹⁸ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32.

¹⁹ Право інтелектуальної власності : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко, П. П. Крайнев, О. М. Мельник, О. О. Підпригора, Д. М. Притика, О. Д. Святоцький // Акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. - К. : Вид. Дім "Ін Юре", 2002. -с. 92.

тим не менш, відповідно до п.2 Статті 6 ЗУ №3687-ХІІ, об'єктом такої моделі може бути не тільки пристрій, але й спосіб (процес)²⁰.

За українським законодавством права на винахід, і на корисну модель посвідчуються відповідними патентами. Строк дії такого охоронного документу, відповідно до п. 4 Статті 6 вказаного ЗУ, складає 20 років - для винаходу, і 10 - для корисної моделі.²¹

До відання ППВ відносяться й **промислові зразки** (англ. *design*), які, відповідно до Статті 1 ЗУ №3688-ХІІ “Про охорону прав на промислові зразки” від 15.12.1993 р. представляють собою “результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання”²². Якщо порівняти його з корисною моделлю, то відзначимо, що він є зовнішньою формою певного пристрою, тоді як корисна модель - внутрішнє розташування елементів цього пристрою і зв'язок між ними.

У США патент на промисловий зразок представляє собою форму правового захисту для орнаментального зразка промислового виробу. До зазначених належать орнаменти (оформлення) предметів меблів, прикрас, комп'ютерних значків тощо²³. В Україні, згідно із п.5 Статті 5 ЗУ №3688-ХІІ права на промислою зразок посвідчуються свідоцтвом про державну реєстрацію промислового зразка. Його строк дії складає 5 років із можливістю поновлення через НОІВ на декілька 5-річних термінів (але загалом весь строк охорони не може перевищити 25 років від дати подання заявки). Стаття 6 вказаного НПА вимагає, щоб промисловий зразок був

²⁰ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32.

²¹ Там же.

²² Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 34.

²³ Design patent [Electronic resource] // Wikipedia, the free encyclopedia. – Mode of access: https://en.wikipedia.org/wiki/Design_patent (дата звернення: 04.10.2022).

новим та мав індивідуальний характер, тоді він відповідатиме критеріям охороноздатності²⁴.

Промисловий зразок у розумінні О. А. Підпригора являє собою “нове конструктивне вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для відтворення промисловим способом”. При цьому дослідник вказує на вимогу до такого об’єкта бути промислово придатним, тобто таким, що може бути використаний у промисловості чи інших галузях суспільно-корисної діяльності, а також придатним до багаторазового відтворення²⁵. Раніше відповідний закон №3688-ХІІ такої вимоги як критерій охороноздатності не висував. Але тепер, згідно вищезазначеного ЗУ № 815-ІХ, промзразок, щоб бути охороноздатним, має бути новим і мати індивідуальний характер.²⁶

Свідоцтвом посвідчуються й права на такий об’єкт ППВ як **компонування напівпровідникових виробів**. В Україні діє ЗУ № 621/97-ВР “Про охорону прав на компонентування напівпровідникових виробів: Закон України” (від 05.11.1997), за яким таке компонентування являє собою (відповідно до п.11 Статті 1) "сукупність пов’язаних зображень, певним чином зафіксованих або закодованих, які становлять тривимірну конфігурацію шарів, з яких складається напівпровідниковий виріб та в яких кожне зображення містить конфігурацію або частину конфігурації напівпровідникового виробу на будь-якій стадії його виготовлення". П.3. Статті 4 декларує, що права на відповідне компонентування мають засвідчуватися свідоцтвом, яке діє 10 років. Такий об’єкт зможе отримати

²⁴ Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 34.

²⁵ Право інтелектуальної власності : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб’язко, П. П. Крайнев, О. М. Мельник, О. О. Підпригора, Д. М. Притика, О. Д. Святоцький // Акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. - К. : Вид. Дім "Ін Юре", 2002. -с. 94.

²⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 № 815-ІХ // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 51, ст.481.

відповідну охорону, якщо буде відповідати критерію оригінальності, відповідно до п.1 Статті 5²⁷.

Як вже зазначалося раніше, основна мета права промислової власності - це провокування економічно-інноваційного зростання країни та захист економічної цінності творінь суб'єктів. А тому важливо забезпечити охорону й таким об'єктам, які безпосередньо пов'язані із індивідуалізацією товарів та учасників цивільного обороту та господарського обігу. До таких відносяться, в першу чергу, торговельні марки (далі - ТМ), а також фірмові найменування й зазначення місця походження товарів.

Торговельна марка (або знак для товарів та послуг), відповідно до статті 1 ЗУ №3689-ХІІ "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" (від 15.12.1993 р.) є позначенням, завдяки якому товари та послуги однієї особи можна відрізнити від однорідних товарів чи послуг інших осіб²⁸. Схоже визначення міститься й у Статті 492 ЦКУ, за яким ТМ - це позначення або комбінація таких, що придатні для вирізнення товарів чи послуг, які виготовлені чи надаються одними особами від товарів чи інших осіб. Цивільний Кодекс до таких позначень відносить букви та цифри, поєднання кольорів, слова та зображувальні елементи²⁹. Стаття 5, п.2 ЗУ №3689-ХІІ додає до цього переліку також власні імена (окрім тих, що пов'язані з СРСР та комунізмом), форми товарів та їх пакування, а також звуки, якщо вказані позначення виконують розрізняльну функцію³⁰.

²⁷ Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 8, ст. 28.

²⁸ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 36.

²⁹ Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356.

³⁰ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 36.

Зазначимо, що інструкція до Сінгапурського договору про право товарних знаків 2006 р. містить Правило 3, в якому зазначені і непередбачені українським законодавством, але реєстровані в країнах-учасниках цього договору знаки, а саме: змінний, позиційний, а також такий, що не являє собою невізуальне позначення, та голограми³¹. При цьому Стаття 2 Договору про закони щодо товарних знаків 1994 р. (також - TLT) вказує, що даний НПА не застосовується до голограм та невізуальних знаків (в т.ч. до звукових та нюхових)³². Хоча варто відзначити, що в деяких країнах і звуки, і запахи, й інші "нетипові" позначення можуть бути зареєстровані як ТМ.

Для України право на знак для товарів та послуг засвідчується свідоцтвом, яке діє 10 років і може бути продовжене на аналогічний термін, згідно з п.3 статті 5 ЗУ №3689-ХІІ³³.

Комерційне (фірмове) найменування (позначення) - це також засіб індивідуалізації учасників у цивільному обороті. Національне законодавство, тим не менш, не містить визначення цього поняття як об'єкта ПІВ. Але принцип охорони комерційних найменувань декларується Паризькою конвенцією (п.2. статті 1), де термін також не було визначено, проте питання щодо такого об'єкта віднесено до ведення національних законодавств³⁴. П.2 Статті 90 ЦКУ наділяє юросіб правом мати комерційне найменування, яке реєструється відповідно до законодавчо встановленого порядку. А Стаття 420 перераховує його у

³¹ Сінгапурський договір про закони щодо товарних знаків [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 16.03.2009 р. // Офіційний веб-портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності – Режим доступу: <https://wipo.int/en/text/290022> (дата звернення: 04.10.2022).

³² Договір про закони щодо товарних знаків [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 27.10.1994 р. // Офіційний веб-портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності – Режим доступу: <https://wipo.int/ru/text/381258> (дата звернення: 04.10.2022).

³³ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 36.

³⁴ Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).

списку об'єктів права інтелектуальної власності. Стаття 489 ЦКУ як критерії для надання охорони такому об'єкту вказує на розрізнювальну здатність і невведення споживача в оману щодо справжньої діяльності комерційного суб'єкта³⁵.

Як зазначає С. Вовк, найменуванням юридичної особи вважатиметься її назва, якщо вона індивідуалізує таку юридичну особу в сукупності її прав та обов'язків як самостійного правового суб'єкта. На думку дослідниці, фірмове позначення для юрособи – це аналог імені для особи фізичної. Таким чином, комерційне найменування - це назва, якою суб'єкт підприємницької діяльності називає себе на ринку, а також якою ідентифікує себе у господарських відносинах (згідно з Оглядом листом Вищого господарського суду України (далі - ВГСУ) № 01-06/521 від 28.02.2017 р.). При цьому наголошується, що у чинних українських НПА немає вимог щодо тотожності комерційного найменування найменуванню юрособи, а також вимог щодо конкретного змісту фірмового найменування. При цьому, за заявою ВГСУ, такий об'єкт має відповідати принципам винятковості, істинності, сталості, а його використання не має бути одноразовим³⁶. Зазначимо, що фірмове позначення може реєструватися як словесний знак для товарів та послуг, і як елемент графічного чи об'ємного знака. При цьому не кожна ТМ є комерційним найменуванням. Адже фірма може зареєструвати кілька торгових марок, але матиме єдине комерційне найменування.

Наступним серед засобів індивідуалізації є **географічне зазначення**. Стаття 420 ЦК України відносить його до об'єктів інтелектуальної власності, а статті 501-504 присвячені правам на нього. Так, виникнення

³⁵ Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.

³⁶ Вовк С. Що таке комерційне (фірмове) найменування і як його захищати [Електронний ресурс] / Світлана Вовк // Devoso Info. – Режим доступу: <https://devoso.info/blog/blog-svitlani-vovk/moskovskaia-iuridicheskaia-kompaniia> (дата звернення: 04.10.2022).

відповідних прав відбувається з дати їх державної реєстрації, а суб'єктами таких вважаються виробники товарів, їх об'єднання та інші особи відповідно до законодавства. Вони включають в себе право на визнання географічним зазначенням певних позначень товарів і послуг, на використання таких об'єктів, на перешкоджання неправомірному їх використанню. Охорона ППВ для таких позначень надається безстроково, доки товар (послуга) зберігає відповідні характеристики³⁷.

В Україні діє ЗУ №752-XIV "Про правову охорону географічних зазначень" (від 16.06.1999). Статтею 1 даного НПА визначено, що географічним зазначенням варто вважати "найменування місця, що ідентифікує товар, що походить з певного географічного місця та має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, і хоча б один з етапів виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або переробка, та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території". Згідно зі Статтею 7, охорона йому надається, якщо воно повністю або частково омонімічне зазначенню, яке пройшло реєстрацію в нашій державі, а також якщо воно використовується сумлінно та традиційно, і не вводить в оману споживача щодо місця походження товару. Якщо ж зазначені умови не дотримуються, а також якщо об'єкт є видовою назвою; відтворює або вміщує в себе назву сорту рослин, породи тварин, що вводить в оману, або товар походить від відповідних сортів та порід, то, згідно зі статтею 8, охорона не передбачатиметься для цього позначення³⁸.

А.В. Аксютіна та інші відмічають важливі особливості ТМ, географічних зазначень та комерційних найменувань. Так, вони не є результатами творчої діяльності, а у відносинах щодо немає творця як

³⁷ Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст

³⁸ Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 32, ст.267.

типового суб'єкта у відносинах з ППВ, а отже немає й особистих немайнових прав щодо вказаних позначень. У суб'єктів відповідних правовідносин є лише майнові права, чия оборотоздатність обмежена законодавчо, адже головне завдання таких об'єктів - індивідуалізація особи або її товарів чи послуг. Передача прав на такі об'єкти ППВ також має свої особливості:

- на ТМ - за умови невведення споживачів в оману;
- на фірмове найменування - лише разом з майновим комплексом підприємства або його частиною;
- на географічне зазначення - не передається іншим особам по договору, бо не є об'єктом виключних прав³⁹.

За Паризькою конвенцією, до об'єктів охорони промислової власності також віднесено припинення недобросовісної конкуренції. Стаття 1 ЗУ №236/96-ВР "Про захист від недобросовісної конкуренції" (від 07.06.1996) такою називає будь-які дії у конкуренції, які не відповідають звичаям торгового обороту й іншим чесним принципам ведення господарської діяльності⁴⁰.

Як зазначають І. Дикунський та І. Дронов, найчастіше порушенням у цій сфері є поширення відомостей, що вводять в оману споживачів задля отримання неправомірної переваги в конкуренції, а з нею - і отримання значно більшого прибутку. Такою інформацією юристи вважають неповну та неправдиву про походження товару та його виготовлення, особливості реалізації, кількісні, якісні та інші характеристики, про суб'єктів та суттєві умови договору; дані, яких де-факто не існувало на дату їх поширення (про продаж товарів, виробництво, купування тощо); відомості

³⁹ Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. –с. 76-77.

⁴⁰ Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 36, ст.164.

про повноваження та права суб'єктів господарювання і їх господарські відносини⁴¹.

Отже, сьогодні в Україні та загалом у світі існує чимала кількість нормативно-правових джерел, що опікуються питаннями захисту прав та надання охорони об'єктам інтелектуальної власності взагалі та промислової власності безпосередньо. Тим не менш, важливо зазначити, що національне законодавство у сфері ППВ регулює не безпосередню творчу діяльність зі створення винаходів, промислових зразків та інших результатів науково-технічної творчості, а саме суспільні відносини, що виникають та розвиваються у процесі створення, правового оформлення, наступного використання та надання охорони таким об'єктам. І якщо говорити, що сама творчість не регулюється, то безпосередньо право здатне забезпечити якісні, комфортні та сприятливі умови для її успішного втілення в життя.

Об'єктів ППВ на сьогоднішній день існує багато, включаючи вже згадані винаходи та промислові зразки, а також засоби індивідуалізації, нетрадиційні об'єкти ППВ, корисні моделі тощо. А отже, забезпечення і захист прав у цій сфері - важливий щабель на шляху до розвитку інноваційної діяльності в нашій державі. Тому важливо своєчасно модернізувати механізми такого забезпечення та охорони, при цьому враховуючи баланс інтересів творців, винахідників і подібних суб'єктів, а також громадськості та держави. Саме остання формує держполітику, від якої більшою мірою залежить мотиваційна складова науково-технічної творчості, а з нею - і економічне зростання України.

⁴¹ Дикунський І. Недобросовісна конкуренція: як розпізнати порушення? - Юридична Газета [Електронний ресурс] / Ігор Дикунський, Ігор Дронов // Юридична газета – онлайн версія. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/nedobrosovisna-konkurenciya-yak-rozpiznati-porushennya.html> (дата звернення: 04.10.2022).

Висновки до Розділу 1

Серед основних характеристик цивілізованого суспільства особливо виділяється рівень уваги, яке в ньому приділяється розвитку творчості, науки і техніки. Творчість та інновації сьогодні - не лише спосіб самовираження творців, а й один із основних способів залучення в країну інвестицій. Інтелектуальний капітал - це одна з основ економічного зростання держави та суспільства в ній. І від рівня надання правової охорони та захисту таким інтелектуально-творчим об'єктам, а також правам їх власників якраз і залежить бажання потенційних винахідників "творити" на благо суспільства та країни. Стимулювання розвитку інтелектуальної сфери загалом та правової охорони результатів творчо-інноваційної активності зокрема сьогодні розуміється як один із ключових факторів системи політико-економічних відносин та економічної безпеки і в самій державі, і на міжнародній арені. Право промислової власності як сукупність норм та принципів, що застосовуються для регулювання у сфері промисловості та торгівлі - це той важіль, за допомогою якого можна як "запустити" творчість та інноваційну діяльність, так і уповільнити їх, у разі, якщо таке право не справляється із поставленою задачею через недостатність або невідповідність правового регулювання сучасним викликам.

Наразі нормативно-правове регулювання відповідної сфери на національному рівні забезпечується Конституцією України, Цивільним та Цивільно-процесуальним, Митним, Господарським, Кримінальним та Кримінально-процесуальним та іншими Кодексами, спеціальними законами, що стосуються окремих об'єктів права промислової власності, міжнародними договорами, що є частиною національного законодавства, міжурядовими угодами, указами Президента, постановами та розпорядженнями Кабміну, відомчими нормативно-правовими актами

тощо. Деякі з них цілком відповідають сучасним реаліям, але є чимало тих, які потребують модернізації, аби забезпечити дійсно гідний захист та охорону відповідним об'єктам та правам на них.

ППВ сьогодні поширюється на об'єкти патентування, засоби індивідуалізації учасників у цивільному обороті та нетрадиційні об'єкти. І всі вони потребують адекватного рівня охорони. Тому важливо, щоб законодавство у цій сфері було сучасним та відповідним, а тому нормотворцям слід запозичити досвід зарубіжних країн та інших міжнародно-правових суб'єктів у галузі регулювання відносин, що виникають у сфері промислової власності.

РОЗДІЛ 2. УГОДА ПРО ТОРГОВЕЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Загальна правова характеристика Угоди ТРІПС

Зростання торгівлі та збільшення кількості ділових операцій, як на міжнародному рівні, так і всередині країн, призвели до того, що держави почали приділяти набагато більше уваги законодавству про інтелектуальну власність, роблячи його більш прогресивним та відповідним сучасним викликам. Внаслідок цього сформувалася й відчутна потреба у захисті інтелектуальної власності при переміщенні її об'єктів через національні кордони. Так з'явилася Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі - Угода ТРІПС) (від англ. *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS Agreement*).

Угода була укладена членами Світової організації торгівлі (далі - СОТ) у Марракеші у 1994 році, а набула чинності 1 січня 1995 року. Історичні передумови й створення організації, й підписання угоди ТРІПС мали свої особливості, оскільки важливо було дотриматися балансу між власниками інтелектуальних прав, які прагнули до їх монополізації, і громадськості, яка потребувала дешевих результатів творчо-інноваційної діяльності. Угода ТРІПС встановила мінімальні стандарти захисту в галузі ПІВ, передбачила засоби та процедури їх забезпечення, обов'язкові для включення до національного законодавства держав-членів СОТ.

Угода ТРІПС, на думку К.Ю. Петера, це одна з найбільш спірних міжнародних угод про інтелектуальну власність, адже погляди розвинених та менш розвинених країн на обсяги захисту інтелектуальної власності та правозастосування суттєво відрізнялися. За запевненням менш розвинених

країн, Угода, що розглядається, у розумінні розвинених не бере у розрахунок їхні національні інтереси та потреби, інституційні та технологічні можливості, а також рівень здоров'я населення. Зазначене в результаті стало каталізатором прийняття нових програм розвитку до СОТ, ВОІВ тощо⁴².

Угода ТРІПС здебільшого охоплює питання захисту інтелектуальної власності у пов'язаних із торгівлею сферах. При цьому вона є першим міжнародним нормативно-правовим актом, положення якого торкнулися практично всіх видів інтелектуальної власності.

Угода складається з 73 статей, які поділені на 7 частин, а саме:

- **Частина I "Загальні положення та основні принципи" (статті 1-8).** Тут йдеться про зобов'язання держав-членів ухвалити внутрішні НПА для реалізації положень цієї Угоди. При цьому під інтелектуальною власністю розуміються "усі категорії інтелектуальної власності, які підпадають під дію розділів 1-7 Частини II" Угоди ТРІПС; ними є авторські та суміжні права, патенти, промислові зразки, торгові знаки, географічні вказівки, топології інтегральних мікросхем, захист нерозкритої інформації. Члени також зобов'язуються дотримуватися взятих на себе зобов'язань щодо ПІВ відповідно до Бернської, Римської та Парижської Конвенцій та Договору з інтелектуальної власності щодо інтегральних схем. Також декларуються 2 основні принципи захисту інтелектуальної власності - національний режим (країни в цьому питанні надають громадянам інших держав режим не менш сприятливий, ніж своїм співвітчизникам) та режим найбільшого сприяння (будь-яка перевага, пільга тощо, передбачена для громадян

⁴² Peter K. Y. The Objectives and Principles of the TRIPs Agreement [Electronic resource] / K. Yu Peter // Houston Law Review. – 2009. – Vol. 46. – с. 980. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1398746 (дата звернення: 04.10.2022).

однієї держави, відразу ж і безумовно надається й підданим інших держав).

- **Частина II "Стандарти щодо наявності, сфери дії та використання ПІВ" (статті 9-40).** У цьому розділі вказано стандарти щодо наявності, використання та обсягу відповідних прав. Розділи 1-7 даної Частини присв'ячені вищезазначеним категоріям інтелектуальної власності, чий зміст буде детальніше описано в наступному підрозділі цієї кваліфікаційної роботи. Розділ 8 містить положення щодо контролю антиконкурентних дій у договірних ліцензіях.
- **Частина III "Забезпечення прав інтелектуальної власності" (статті 41-61).** У Розділі 1 декларуються детальні положення щодо спільних зобов'язань, у Розділі 2 - щодо цивільно-правових та адміністративних процедур та засобів правової захисту, у Розділі 3 - щодо негайних та ефективних попередніх заходів; у Розділі 4 - щодо спеціальних вимог відносно заходів на кордоні, у Розділі 5 - щодо кримінальних процедур. Так, до членів висувається вимога про ясність та транспарентність своїх митних процедур, що говорить про гармонізацію систем у сфері ПІВ, особливо в контексті прикордонного контролю.
- **Частина IV "Отримання та збереження прав інтелектуальної власності та відповідні *inter partes* процедури" (стаття 62).** Для реалізації зазначеного членам надається право вимагати виконання прийнятних процедур та формальностей тощо.
- **Частина V "Недопущення та вирішення спорів" (статті 63-64).** Крім іншого, потрібно, щоб НПА, судові рішення та адміністративні норми загального застосування членів були оприлюднені або в інший спосіб були доступні для ознайомлення органам влади та правовласникам.

- **Частина VI "Домовленості на перехідний період" (статті 65-67).** З метою дотримання попередніх домовленостей важливо, щоб члени, змінюючи своє законодавство, не допустили зниження рівня виконання положень Угоди TRIPS. Також ця Частина містить норми щодо найменш розвинутих країн і технічного співробітництва.
- **Частина VII "Інституційні домовленості: заключні положення" (статті 68-73).** Тут містяться положення про винятки щодо безпеки, перегляду та зміни положень Угоди, Ради з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (далі - Рада ГАПІВ) тощо⁴³.

Окремо варто відзначити деяку конфліктність положень Угоди ТРІПС щодо прав людини. Як зазначає проф. Л.Р. Хелфер, реалізація цього договору виявилася досить витратною, трудомісткою і суперечливою більшості країн, що розвиваються. Так, спостерігалися фактичні та ймовірні конфлікти між виконанням положень документа та реалізацією економічних, соціальних й культурних прав людей, що викликало серйозне занепокоєння у країн, що розвиваються. Такими конфліктами вважалися всілякі перешкоди на шляху передачі технології вказаним країнам, обмеженнями доступу до запатентованих лікарських засобів, що, безумовно, негативно позначилось на здоров'ї людей тощо. Спеціальні органи для вирішення зазначеного розробили програму законотворчості щодо ПІВ у рамках системи прав людини ООН, головним принципом якої став "пріоритет зобов'язань у галузі прав людини над економічною політикою та угодами"⁴⁴.

Можемо зазначити, що для економічно розвинених країн участь у СОТ - це прямий шлях до підвищення рівня їх доходів. Так, Угода ТРІПС

⁴³ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁴⁴ Zheng M. M. Tax Enforcement with Differentiated Evasion Abilities [Electronic resource] / Ming Mei Zheng // Washington University. – 1996. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4597 (дата звернення: 04.10.2022).

сприяє попаданню товарів та послуг одного члена на ринки інших, а посилення контролю за дотриманням ПІВ мотивує до створення та розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності. У той же час, більшість країн, що розвиваються, не можуть якісно розвиватися, адже не мають доступу до нових технологій та інших результатів творчо-інноваційної діяльності.

Окремо варто звернути увагу на так звані “гнучкі положення” Угоди. Так, хоча такий документ суттєво посилив регулювання щодо охорони та забезпечення дотримання ПІВ, члени СОТ отримали особливу можливість вибору політики, запобіжних заходів та застосування гнучких положень, а саме таких:

- примусове ліцензування. За допомогою таких механізмів держоргани видають дозволи на використання захищеного патентом винаходу без згоди власника даного охоронного документа. Для останнього передбачена компенсація, наприклад, за допомогою ліцензійного платежу. Уточнення, зроблене у Дохінській декларації, дозволяє членам на власний розсуд встановлювати підстави для такого ліцензування. Зазвичай до таких відносять громадське здоров'я та подібні підстави;
- звільнення для найменш розвинених країн. Для таких суб'єктів перехідний період щодо обов'язкового дотримання положень Угоди було продовжено до 2013 року (виняток - норма про недискримінацію). Зазначені країни, наприклад, щодо фармацевтичної продукції могли не надавати патенти та не передбачати захист для нерозкритої інформації до 1 січня 2016 року;
- паралельний імпорт. Суть цього положення полягає, наприклад, у можливості для посередника придбати

запатентовані ліки в одній державі за більш низькою вартістю, встановленою виробником, а після - продати їх в іншій вже за вищою ціною. При цьому така більш висока вартість все одно буде нижче тієї, яку встановив виробник на відповідні фармацевтичні продукти в такій державі;

- положення Болар (стандартний виняток). Відповідно до нього винахід, що охороняється патентом, може використовуватися (до закінчення терміну охоронного документа) без дозволу власника патенту для того, щоб отримати дозвіл відповідних органів на виробництво непатентованого виробу⁴⁵.

Зазначимо, що Й. Батен та інші вважають примусове ліцензування не чимось негативним, а навпаки – ключовим механізмом послаблення ПІВ, якому присвячено статтю 31 Угоди. На думку дослідників, такі заходи можуть стати ефективними для просування винаходів за рахунок підвищення рівня ймовірності появи конкуренції в сферах, де раніше її не спостерігалось. Але подібні вигоди від послаблення ПІВ перебувають у сильній залежності від того, чи справді уряди використовуватимуть примусове ліцензування у виняткових випадках надзвичайної ситуації, а не зловживатимуть цим⁴⁶.

Тим не менш, важливість "гнучких положень" Угоди ТРІПС дійсно висока. Справа в тому, що охорона прав інтелектуальної власності може створювати відчутні перешкоди для доступу до товарів, які є життєво важливими, наприклад, за часів пандемії Covid-19. Угода ТРІПС містить ці

⁴⁵ Использование гибких положений, содержащихся в Соглашении по ТРИПС, для улучшения доступа к лечению в связи с ВИЧ [Електронний ресурс]. – [Б. м.] : UNAIDS, 2012. – с. 3. – Режим доступу: https://unaids-test.unaids.org/sites/default/files/unaid/contentassets/documents/unaidpublication/2011/JC2049_PolicyBrief-TRIPS_Ru.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

⁴⁶ Baten J. Compulsory licensing and innovation – Historical evidence from German patents after WWI [Electronic resource] / Joerg Baten, Nicola Bianchi, Petra Moser // Journal of Development Economics. – 2017. – Vol. 126. с. 233–234. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.jdevco.2017.01.002> (дата звернення: 04.10.2022).

особливі норми щодо заходів безпеки, згідно з якими країни мають право внести поправки до свого законодавства з метою вжиття нагальних заходів для реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я. Такими є, зокрема, видача примусових ліцензій у сфері фармацевтики, що дозволить суб'єктам виробляти життєво важливі ліки без дотримання норм ПІВ.

У зв'язку із зазначеним, як повідомляє міжнародна правозахисна організація Amnesty International, восени 2020 р. Індія та Південна Африка скористалися зазначеним правом та запросили тимчасову відмову від захисту інтелектуальної власності (IP/C/W/669), щоб держави змогли створювати версії вакцин від Covid-19. Але мети не було досягнуто, хоча така ініціатива здобула підтримку інших країн. У червні 2022 р., в ході 12-ї Міністерської конференції СОТ, було представлено проект міністерського рішення (WT/MIN(22)/W/15), ініційований Генеральним директором СОТ, в якому згаданий запит на відмову так і не був задоволений, Проте було нароз'яснення по поточним "гнучким положенням", і навіть встановлено незначний виняток щодо обмеження експорту вакцин терміном на п'ять років. Представниця Amnesty International Тамарін Нельсон, коментуючи рішення СОТ, зазначила, що воно не вплине відчутно на глобальний доступ до ковід-вакцин, а також, що права інтелектуальної власності переважають права на здоров'я та життя⁴⁷.

Як зазначає П. Хіонг, ТРІПС критикували з самого початку не тільки країни, що розвиваються, але також і академічні кола і неурядові організації і навіть прихильники лібералізації торгівлі. Особливо негативним у зв'язку із цим аспектами вважалися "ефект концентрації багатства", як його прозвали, у вигляді тенденції Угоди до переміщення

⁴⁷ Covid-19: WTO ministerial decision on TRIPS Agreement fails to set rules that could save lives [Electronic resource] // Amnesty International. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/06/covid-19-wto-ministerial-decision-on-trips-agreement-fails-to-set-rules-that-could-save-lives/> (дата звернення: 04.10.2022).

грошей від резидентів держав, що розвиваються, до власників ПІВ у розвинених, а також нав'язування ним штучного дефіциту. Не менш гостро критикували й нездатність Угоди прискорити надходження інвестицій та технологій до малорозвинутих держав, хоча таке декларувалося членами СОТ напередодні укладення цього документа⁴⁸.

На думку деяких експертів, хоча головним завданням ТРІПС було зниження конкурентоспроможності технологічної галузі в ЄС, США та Японії порівняно з менш розвиненими країнами, вдалося досягти протилежного ефекту - багатонаціональні корпорації з країн-гегемонів, використовуючи інтелектуальну власність, збільшили свої обороти. Також вони впевнені, що важливість ТРІПС було переоцінено⁴⁹.

Не менш спірними вважаються і умови ТРІПС-плюс. Посвячені вільній торгівлі, вони містять умови, які обмежують можливість для урядів країн запроваджувати конкуренцію для виробників так званих дженериків. Так, якщо сама Угода ТРІПС дозволяє на розсуд держави видавати примусові ліцензії, то Умови ТРІПС-плюс в угодах про вільну торгівлю Сполучених Штатів Америки з низкою інших країн обмежили їх застосування надзвичайними ситуаціями, публічним некомерційним використанням, а також антимонопольними засобами правового захисту⁵⁰.

Отже, Угода ТРІПС передусім передбачає виконання державами-учасницями всіх основних положень Паризької конвенції з охорони промислової власності, а також низки інших міжнародно-визнаних

⁴⁸ Xiong P. Patents in TRIPS-Plus Provisions and the Approaches to Interpretation of Free Trade Agreements and TRIPS: Do They Affect Public Health?" [Electronic resource] / Ping Xiong // Journal of World Trade. 46 (1), -с. 155. – Режим доступу: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Journal+of+World+Trade/46.1/TRAD2012006> (дата звернення: 04.10.2022).

⁴⁹ Collins-Chase Ch. T. The Case against TRIPS-Plus Protection in Developing Countries Facing Aids Epidemics [Electronic resource] / Charles T. Collins-Chase // U. Pa. J. Int'l L. 29, 2008, -с. 775. – Режим доступу: <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol29/iss3/6> (дата звернення: 04.10.2022).

⁵⁰ Baten J. Compulsory licensing and innovation – Historical evidence from German patents after WWI [Electronic resource] / Joerg Baten, Nicola Bianchi, Petra Moser // Journal of Development Economics. – 2017. – Vol. 126. –с. 292. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2017.01.002> (дата звернення: 04.10.2022).

документів у сфері інтелектуальної власності. Воно врегулювало великий масив правових питань у сфері захисту прав промислової власності та стало основою розробки законодавств багатьох країн світу.

Проте критика цього акту все ж таки є, в основному щодо забезпечення належного балансу в галузі охорони відповідних прав між розвиненими країнами та тими, що розвиваються. Проте Угода вже стала основоположним документом для багатьох держав. Вона містить мінімальні стандарти регулювання в галузі ПІВ та безпосередньо у галузі права промислової власності. Так, патентування можливе у всіх галузях технології, але можливі винятки з метою надання належного захисту суспільним інтересам. При цьому майнові права у відповідності із патентом охороняються протягом не менше ніж 20 років. Режим найбільшого сприяння та національний режим мають бути надані державою громадянам інших країн-учасниць ТРІПС.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо вказати на необхідність внесення поправок до угоди ТРІПС з урахуванням соціальних та проблем розвитку, а також екології. Не менш важливо врахувати засилля інформаційно-комунікаційних технологій у сьогоденне життя, що також потребує додаткового врегулювання через швидкість появи та розвитку, а також через ризики та виклики сучасності.

2.2. Окремі правові засади охорони та захисту прав промислової власності за Угодою ТРІПС

2.2.1. Винаходи, корисні моделі, промислові зразки

Охорона патентів, якщо говорити про "біблію" права промислової власності - Паризьку конвенцію, включає право пріоритету (Ст. 4) і незалежність патентів у різних країнах (Ст. 4-bis), вказівку імені

винахідника в патенті (Ст. 4-ter), патентоспроможність винаходів при законодавчому обмеженні продажу (Ст. 4-quater), можливість примусового ліцензування (Ст. 5), можливість відновлення патентів та пільговий період для сплати мит для збереження відповідних прав (Ст. 5-bis), випадки вільного використання запатентованих об'єктів як частини транспортних засобів (ст. 5-ter)⁵¹. Але цей міжнародно-правовий акт не містить норм щодо критеріїв патентоспроможності об'єктів, періоду та особливостей дії відповідних прав, так само як і чітких вказівок щодо примусових ліцензій.

Саме тому важливо знати, як Угода ТРІПС врегулювала ці питання. Так, згідно з її Статтею 27(1), патенти видаються на винаходи у всіх галузях техніки (і на продукт, і на процес), якщо вони нові, наділені винахідницьким рівнем і можуть бути використані у промисловості. Також необхідно, щоб патенти були доступні, а права на них здійснювалися без дискримінації щодо місця винаходу, в т.ч. того, чи імпортується воно або створюється на місці, так само як і щодо області технології.

Що стосується винятків з охорони щодо патентоспроможних об'єктів, то, згідно зі Статтею 27(2-3), їх можуть виключити з охорони для захисту громадського порядку чи суспільної моралі, життя та здоров'я населення, тварин, а також з метою недопущення серйозних збитків навколишньому середовищу. До таких винятків можуть бути віднесені також діагностичні, хірургічні, терапевтичні методи лікування живих істот та рослин (крім мікроорганізмів). Також для деяких сортів рослин охорона може надаватися не тільки через патент, але за допомогою системи *sui generis*, а також комбінації обох методів.

⁵¹ Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).

Ще варто звернути увагу на положення Статті 28 Угоди, яка наділяє патентовласника правом передати та залишити у спадок патент, укласти ліцензійні угоди, а також забороняти третім особам:

- для винаходів-продуктів - виробляти, використовувати, пропонувати до продажу, імпортувати і реалізовувати їх;
- для винаходів-процесів: виробляти, використовувати, пропонувати до продажу, імпортувати і реалізовувати продукти, отримані в результаті застосування такого процесу.

Зазначимо також, що, згідно зі Статтею 30, можливі обмежені винятки з патентних прав, які не суперечать необґрунтовано нормальному використанню патенту і не обмежують законних інтересів його власника⁵².

Відповідно, Угода, на відміну від Паризької конвенції, врегулювала спірне питання про розповсюдження дії патенту на виробничі процеси на результати, отримані безпосередньо за допомогою процесу, що охороняється. Також імпорт цих продуктів отримав статус предмета виняткових прав завдяки Угоді.

Умови для заявників на видачу патенту вказані в статті 29, згідно з якою члени повинні вимагати від заявника розкриття винаходу належним чином при подачі відповідної заявки. Вони також мають право зобов'язати заявника вказати найкращий спосіб здійснення винаходу. Коли ж йдеться про іноземну патентну заявку, по ній потрібно надати всі необхідні відомості.

Не менш важливим є і таке питання, як видача примусових ліцензій, якому присвячена Стаття 31. Вона вимагає, щоб дозвіл на використання об'єкта патенту без дозволу правовласника розглядався по суті. При цьому передбачуваний користувач повинен перш за все спробувати отримати

⁵² Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

дозвіл від патентовласника на розумних комерційних умовах; винятком із цього правила є введення у державі надзвичайного стану та інші обставини крайньої терміновості, а також публічне використання без мети отримання комерційної вигоди. При цьому потрібно повідомити власника прав негайно. Також необхідно, щоб таке використання було невиключним, а його обсяг та тривалість обмежувалися метою застосування, зазвичай – для постачання внутрішнього ринку члена. Передати таке використання не можна, якщо воно не передається разом з частиною підприємства або гудвілу, які користуються таким використанням. Припинення дії дозволу на таке використання відбувається при припиненні обставин, які призвели до нього.

Важливим спектром примусового ліцензування є необхідність виплати власнику патентних прав адекватної винагороди з урахуванням конкретних обставин та економічної цінності виданого дозволу. Останній, так само як і сама винагорода може бути переглянутий в судовому порядку або окремим вищим органом у цьому члені.

Стаття 29 декларує можливість перегляду у суді рішення щодо конфіскації та анулювання патентів. При цьому є свої особливості щодо доведення, що стосуються патентів на процеси, яке зазвичай виявляється набагато складнішим для власника прав. Тому для нього знижено відповідальність, а тягар доведення перекладається на відповідача за дотримання однієї з умов, а саме: наявність новизни в отриманого запатентованим способом продукту, або наявність можливості існування факту виготовлення ідентичного продукту, при цьому правовласник не зміг за допомогою розумних зусиль визначити фактично використаний процес (Стаття 34). Зазначимо, що в такому випадку, при перенесенні тягара доказування на відповідача, від останнього можуть вимагати

розкрити особливі відомості, які, в тому числі, можуть становити комерційну таємницю, якщо власник патенту не заперечує проти цього⁵³.

Як було зазначено у Розділі 1 цього дослідження, серед об'єктів права промислової власності також вказані корисні моделі. Тим не менш, Угода ТРІПС не містить будь-яких положень щодо такого об'єкта. Відповідно, можна говорити, що члени не несуть будь-яких зобов'язань щодо охорони корисних моделей. Також кожна держава має право самостійно розробляти та впроваджувати своє індивідуальне регулювання щодо таких об'єктів.

Охорона промислових зразків, відповідно до статті 5-*quinquies* Паризької конвенції, надається у всіх країнах Союзу⁵⁴. При цьому визначення такого об'єкта не було надане.

Щодо Угоди ТРІПС, то Стаття 25(1) передбачає, що члени повинні забезпечити охорону незалежно створеним новим або оригінальним промисловим зразкам. За відсутності у об'єкта зазначених характеристик, якщо вони не відрізняються від відомих зразків або поєднань відомих елементів дизайну, члени можуть не надавати йому охорону. Варто зазначити норму Статті 25(2) про заборону на необґрунтовані обмеження охорони щодо одягу⁵⁵. Справа в тому, що текстиль, з якого виготовляються речі, має недовгий життєвий цикл, а тому і реєстрація такого зразка вимагає проходження у більш прискореному варіанті.

У відношенні правомочностей власників промислових зразків відзначимо їх право забороняти третім особам здійснювати з комерційною

⁵³ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁵⁴ Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁵⁵ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

метою виробництво, реалізацію, імпорт виробів, що копіюють промисловий зразок, який охороняється. З охорони об'єктів, що розглядаються, можуть бути обмежені виключення, що не суперечать нормальному використанню зразків, які охороняються, і не обмежують законні інтереси правовласників. Термін охорони промислових зразків - не менше 10 років. Зазначеним положенням присвячено статтю 26 Угоди⁵⁶.

2.2.2. Торговельні марки, географічні зазначення

Що ж до засобів індивідуалізації учасників у торговельному обороті, то першою варто розглянути торговельну марку. Нагадаємо, що предмет охорони таких позначень відрізняється в кожній країні, а тому Паризька конвенція 1883 р. не дає визначення даному об'єкту, обмежившись декларуванням (в Статті 6(1) правила про те, що "умови подання заявки та реєстрації товарних знаків повинні визначається у кожній країні Союзу її внутрішнім законодавством"⁵⁷. На відміну від цієї конвенції, Угода ТРІПС у статті 15(1) декларує наступне: "будь-яке позначення або будь-яке поєднання позначень, що дозволяє відрізнити товари або послуги одного підприємства від товарів або послуг інших підприємств, може являти собою товарний знак".⁵⁸ Відповідно до Угоди згадані і товарні знаки, що належать до певних товарів, і знаки обслуговування, які вказують на певні послуги.

⁵⁶ Там же.

⁵⁷ Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁵⁸ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

Об'єктами реєстрації та подальшої охорони як товарні знаки, відповідно до згаданої статті 15(1) Угоди, вважаються позначення із цифр, слів, у т.ч. що складаються з літер та імен осіб, фігури та поєднання кольорів, так само як і поєднання згаданих позначень. Також дозволяється висувати під час реєстрації вимогу про візуальне сприйняття об'єкта. При відсутності у реєстрованого знака розрізняльної здатності членам Угоди дозволяється враховувати як таку здатність ту, що набувається в результаті використання. Тим не менш, Стаття 15(3) вказує, що фактичне використання товарного знаку (далі - ТЗ) - не вважається умовою для заявки на реєстрацію, а в реєстрації не може бути відмовлено, якщо таке використання не здійснювалося до закінчення трирічного періоду з дати подання заявки. Також стаття 15(5) вимагає від членів опублікувати відомості про кожну ТМ перед її реєстрацією, або відразу після неї, а також надати можливість апеляційного звернення щодо реєстрації цього об'єкта.

Щодо періоду охорони ТМ Статтею 18 Угоди передбачено, що він становить 7 років з дати реєстрації. Продовження зазначеного терміну можливе на аналогічний період, при чому необмежену кількість разів.

Що стосується правомочності, то виключним правом забороняти використання зареєстрованої торгової марки третім особам наділяється власник такого об'єкта, відповідно до статті 16(1). Норми Статті 16(2)-16(3) проголошують застосування положень статті 6bis Паризької конвенції й до знаків обслуговування, так само як й до товарів (послуг), якщо ті не аналогічні товарам (послугам), для яких була зареєстрована торгова марка. Останнє положення застосовується за умови, що використання такої ТМ щодо таких товарів чи послуг вказувало б на зв'язок між такими товарами чи послугами та правовласником.

Стаття 19(1) декларує, що, у разі вимоги про використання ТЗ, його реєстрація може бути аннульована лише через 3 роки безперервного

періоду невикористання. Але правовласник може захистити себе від такого, якщо доведе сумлінність невикористання з незалежних від нього причин, до яких також віднесено обмеження імпорту та інші урядові вимоги. Важливо також, що, відповідно до Статті 21 Угоди, члени мають право визначати умови ліцензування та передачі прав на ТМ, відповідно, її не можна ліцензувати примусово, а правовласник може передати право на об'єкт, що розглядається разом з передачею підприємства, до якого належить знак, або без такої⁵⁹.

Географічні зазначення також є засобами індивідуалізації. Відповідно до Статті 22 (1) Угоди до таких належать "зазначення, які визначають товар як такий, що походить з території члена, регіону або району цієї території, коли певна якість, репутація або інші характеристики товару значною мірою пов'язані з його географічним походженням"⁶⁰.

Угода ТРІПС (стаття 22(2) вимагає від членів забезпечувати зацікавленим сторонам законні способи для запобігання введенню споживачів в оману щодо походження товару та використанню у вигляді акта недобросовісної конкуренції (в розумінні статті 10bis Паризької Конвенції (1967)). Також стаття 22(3) зобов'язує членів відмовляти у реєстрації ТМ або анулювати існуючу, якщо вона містить географічне зазначення щодо товарів, які походять з іншої території, адже таке провокує введення споживачів в оману.

Цікаве й положення Статті 23, що забороняє переклад географічного зазначення або зазначення, що супроводжується виразами типом "вид", "імітація" та подібних. Також реєстрацію ТМ з такою вказівкою необхідно

⁵⁹ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁶⁰ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

відхилити або визнати недійсною. У зв'язку з цим варто зазначити винятки з додаткової охорони географічних зазначень алкогольних напоїв, до яких віднесено попереднє використання вказівки або ТМ і загальноживана назва (стаття 24). Стаття 23(4) вимагає проведення переговорів щодо створення багатосторонньої системи сповіщення та реєстрації географічних вказівок для винної продукції⁶¹.

2.2.3. Недобросовісна конкуренція, нерозголошена інформація та інші особливі об'єкти права промислової власності

Серед особливих об'єктів ПІВ є ті, які тим чи іншим чином можуть бути віднесені до відання права промислової власності. Про них та їх регулювання відповідно до Угоди ТРІПС піде мова далі.

Так, захист топологій інтегральних мікросхем – питання особливого інтересу, оскільки сама правова природа цього об'єкта не зовсім зрозуміла. Через функціональний характер геометрії маски (тобто топології інтегральної мікросхеми), її дизайн неможливо ефективно захистити авторським правом, так само як і патентним, адже окремі роботи з літографічними масками не охороняються явно. Проте будь-які процеси, реалізовані в об'єкті, можуть бути запатентовані⁶². Тому цей результат інноваційно-творчої діяльності і буде розглянуто в рамках даного наукового дослідження.

У Паризькій конвенції 1883 р. згадки про такий об'єкт немає. Але в 1989 р. був прийнятий, хоча так і не набрав чинності Договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем (також – Договір ІРІС,

⁶¹ Там же.

⁶² Integrated circuit layout design protection [Electronic resource] // Wikipedia, the free encyclopedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Integrated_circuit_layout_design_protection (дата звернення: 04.10.2022).

Вашингтонський договір). Він не лише надав визначення інтегральної мікросхеми та топографії таких (Ст.2 Договору ІРІС), а й задекларував застосування національного режиму (Ст.5), особливості примусового ліцензування (Ст. 6), встановив 8-річний термін охорони (Ст. 8) та процедури вирішення спорів щодо тлумачення Договору (Ст. 14) тощо⁶³.

Під час розроблення Угоди ТРІПС положення Вашингтонського договору було взято за основу, при цьому до положень про примусові ліцензії було внесено зміни. Так, положення Угоди ТРІПС щодо такого ліцензування повинні застосовуватись і до інтегральних схем, згідно зі Статтею 37(2) Угоди. Термін охорони також змінився, тепер він становить щонайменше 10 років (Стаття 38)⁶⁴.

Комерційна таємниця сьогодні також є особливим об'єктом ППВ, що нерідко включається до переліку об'єктів промислової власності. Відомості, що її становлять, мають комерційну цінність, адже не тільки є секретом, але також включають виробничі процеси, інформацію, отриману експериментальним шляхом, та інші технічні і навіть ділові ноу-хау на кшталт методів продажу та клієнтських баз. Охорона такого об'єкта не підлягає патентуванню, але може передбачати захист від недобросовісної конкурентної практики на кшталт незаконного отримання та використання. Тому багато держав охороняють комерційні таємниці за допомогою НПА, які забороняють несумлінну (недобросовісну) конкуренцію. При цьому Паризька Конвенція не містить чітких положень щодо комерційної таємниці як типу такої конкуренції, відповідно, не існувало й інших міжнародних конвенцій щодо її захисту.

⁶³ Договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 26.05.1989 р. // Офіційний веб-портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності – Режим доступу: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/295136> (дата звернення: 04.10.2022).

⁶⁴ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

У результаті першим таким міжнародним правовим актом стала Угода ТРІПС, яка містить чіткі положення щодо захисту комерційної таємниці. Так, Стаття 39(2) наділяє осіб можливістю запобігати розкриттю комерційної таємниці (у тексті Угоди розуміється як нерозкрита інформація) або її використанню третіми особами без попередньої на те згоди у спосіб, що суперечить сумлінній комерційній практиці. Ця норма створена з метою забезпечити ефективний захист від недобросовісної конкуренції, як це передбачено Статтею 10-bis Паризької конвенції 1883 р. У зв'язку з цим варто зазначити положення Статті 39(3), відповідно до якої, відомості про фармацевтичні або сільськогосподарські хімічні продукти, що постачаються урядам, охороняються так само, як і комерційна таємниця⁶⁵. Важливо також, що, як зазначає Д. Чибісов, СОТ створила власний механізм охорони ПІВ на базі діючого у ВОІВ, який постійно удосконалювався. І завдяки Угоді ТРІПС цей механізм виказав себе дієвим, тому був включений до міжнародних торговельних відносин⁶⁶.

Щодо антиконкурентної практики, а саме контролю антиконкурентних дій у договірних ліцензіях, то такі ліцензії іноді можуть містити положення, які явно обмежують конкуренцію. Це питання було врегульовано у Статті 40 Угоди. Так, члени мають право визначати та контролювати антиконкурентну практику. Вони також домовилися про те, що норми, які обмежують конкуренцію, можуть негативно позначитися на торгівлі, тим самим перешкоджаючи передачі та розповсюдженню технологій. Також держава-член має право запросити консультації з державою власника прав на інтелектуальну власність, якщо має місце факт ведення проти неї антиконкурентної практики. При цьому країна власника

⁶⁵ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

⁶⁶ Чибісов Д. М. Охорона прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації торгівлі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Чибісов Дмитро Михайлович ; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2017. – с. 7.

зазначених прав може вимагати консультації з державою, яка запровадила правила⁶⁷.

Висновки до Розділу 2

Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності встановила мінімальні стандарти у сфері захисту та охорони багатьох об'єктів інтелектуальної власності взагалі, та промислової власності зокрема. Прийнята в 1994 р. в ході Уругвайського раунду Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, вона мала на меті вирішити питання сфери ППВ, які виявилися нерозв'язними для інших міжнародних суб'єктів через протилежність інтересів країн-імпортерів та країн-експортерів результатів творчо-інноваційної діяльності.

Введення в дію цього документа супроводжувалося великим обсягом критики, адже, насамперед, воно спровокувало дисбаланс інтересів розвинених країн та країн, які ще розвиваються. Тим не менш, основною вимогою Угоди було посилити контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності, а це, у свою чергу, помітно зміцнило позиції виробників інтелектуально-творчих об'єктів у державах, що розвиваються. Хоча це й стало причиною невдоволення останніх, які вважають, що доступ до нових технологій і сервісів для них затримує розвиток.

Проте Угода ТРІПС сьогодні активно використовується членами. Для таких суб'єктів документ встановлює мінімальні стандарти охорони та захисту, яких би одностайно дотримувалися всі члени, при цьому їм дозволено впроваджувати ширшу охорону за допомогою своїх локальних НПА. Важливим аспектом Угоди є вимога дотримання членами основних положень Паризької конвенції 1883 р. (що містяться у Статтях 1-12 і 19)

⁶⁷ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

навіть у тому випадку, якщо вони не є її сторонами. У зв'язку із зазначеним з'явився термін "Париж плюс". Відповідно порушення Паризької конвенції повинні розглядатися за допомогою процедур вирішення спорів СОТ.

Принцип національного режиму, що декларується Паризькою конвенцією, був розширений Угодою також й на регулювання міжнародної торгівлі. Ще вона передбачила застосування принципу найбільшого сприяння, що стало новацією у сфері.

Угода врегулювала особливості правової охорони більшості відомих об'єктів промислової власності. Так, для винаходів вона визначила критерії патентоспроможності та конкретизувала виняткові права власника патенту. Строк охорони встановлений на рівні 20 років, а для відмови у видачі охоронного документа повинна мати місце суперечність публічному порядку, чи, наприклад, загроза життю та здоров'ю людей, звірів, рослин тощо. Не було врегульовано статус корисних моделей, але промислові зразки були оголошені об'єктом охорони (терміном не менше 10 років), якщо вони оригінальні та нові. Товарні знаки відповідно до Угоди ТРІПС повинні охоронятися протягом не менше 7 років, а їх реєстрація, при безпідставному невикористанні терміном у 5 років, може бути анульована. Зазначення місця походження також отримало охорону в рамках акту, що розглядається, особливо у частині зазначення географічного походження алкогольних напоїв. Особливий об'єкт ПІВ – топографії інтегральних мікросхем – отримав своє визначення у рамках Угоди, де також були зазначені критерії його захисту на строк від 10 років. Але немає детального опису способів захисту даних об'єктів, відповідно, це питання вирішується на розсуд членів. Секретна інформація та комерційні таємниці, які можуть її містити захищаються за допомогою законодавства про недобросовісну конкуренцію.

РОЗДІЛ 3. СВІТОВА ПРАКТИКА ОХОРОНИ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА УГОДОЮ ПРО ТОРГОВЕЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

3.1. Значення Угоди ТРІПС та практика її застосування країнами світу

Підписана ще 1994 р., Угода ТРІПС є важливим елементом Марракешського пакету Уругвайського раунду і, відповідно, є обов'язковою для виконання всіма державами-членами СОТ. Вона, як вже згадувалося в попередніх розділах даного дослідження, спричинила чималу критику, але водночас має неабияке значення для регулювання питань поля права інтелектуальної власності взагалі та промислової власності зокрема. Як зазначив О.В. Єременко, вона відіграє гармонізуючу роль щодо стандартів з охорони ПІВ у всьому світі. Серед переваг її використання дослідник відносить, окрім зростання обсягів експортно-імпорتنих операцій, також і заохочення творчої та інноваційної праці, спад рівня контрафактної продукції на ринках збуту, передачу технологій на комерційно-вигідних умовах⁶⁸.

До набрання чинності цим актом законодавство про інтелектуальну власність відрізнялося від держави до держави, а самі локальні НПА формулювалися з урахуванням потреб кожного окремого взятого суспільства. Угода ж посилила міжнародні правила захисту ПІВ по всій земній кулі. Документ зобов'язав членів СОТ запровадити захист прав інтелектуальної власності, включаючи патентний захист ліків.

⁶⁸ Єременко А. В. Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності в системі Всесвітньої торгової організації [Електронний ресурс] / А. В. Єременко // Центр консалтингу. – Режим доступу: <http://centrk.com.ua/ua/publications/torgovie-aspekti-prav-intellektualnoy-sobstvennosti-v-sisteme-vsemirnoy-torgovoy-organizacii.html> (дата звернення: 04.10.2022).

Останнє особливо актуально нині. Так, Стаття 25 Загальної декларації прав людини 1948 року наділяє кожного з нас правом на “такий життєвий рівень, включаючи... медичний догляд..., необхідний для підтримки здоров'я”⁶⁹. Відповідно, ми маємо право на високий рівень здоров'я, який, що логічно, пов'язаний із доступом до лікарських препаратів першої необхідності. Пандемія COVID-19 принесла із собою потребу вакцин проти "корони", до неї була Ебола, але є й ті хвороби, які відомі досить давно і також сильно пов'язані із необхідністю прийому особливо серйозних лікарських препаратів, наприклад, ВІЛ. Відносно останнього хворі потребують доступу до антиретровірусних препаратів та інших ліків для лікування опортуністичних інфекцій. Тому країни спільними зусиллями намагаються застосовувати раніше згадані "гнучкі положення" Угоди ТРІПС для сприяння доступу до лікування у зв'язку із зазначеною недугою. Так, Глобальна стратегія та план дій Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі - ВООЗ) закликали керівництво держав розглянути, якщо знадобиться, питання про адаптацію національного законодавства для використання в повному обсязі гнучких положень Угоди ТРІПС, включаючи визнані Дохінською декларацією "Угоду про ТРІПС та громадську охорону здоров'я" та рішенням Світової організації торгівлі від 30.08.2003 р.⁷⁰

Статистика 2010 р. свідчила про 10 мільйонів людей, які потребують антиретровірусної терапії, але не мають доступу до лікування. У зв'язку із зазначеним літом того ж року ЮНЕЙДС та ВООЗ запустили платформу

⁶⁹ Загальна декларація прав людини, прийнята резолюцією 217 А (III) Генеральної Ассамблеї ООН [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 10.12.1948 р. // Офіційний веб-портал Організації об'єднаних націй – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml (дата звернення: 04.10.2022).

⁷⁰ Использование гибких положений, содержащихся в Соглашении по ТРИПС, для улучшения доступа к лечению в связи с ВИЧ [Електронний ресурс]. – [Б. м.] : UNAIDS, 2012. – с. 1. – Режим доступу: https://unaids-test.unaids.org/sites/default/files/unaidstest/contentassets/documents/unaidspublication/2011/JC2049_PolicyBrief-TRIPS_Ru.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

Treatment 2.0 з метою прискорити отримання доступу до більш ефективних медикаментів та раннього лікування. Її використання принесло свої плоди - за останню декаду річна вартість антиретровірусних засобів першого порядку істотно зменшилася, тим самим підвищивши доступність лікування. Але, все ж таки, ціна препаратів все ще висока для країн з низьким і середнім рівнем доходу, відповідно, складним є розширення доступу до послуг з лікування та догляду. Ще з 2006 р. ООН, згідно з Політичною декларацією по ВІЛ та СНІДу, зобов'язана знайти способи подолання перешкод у відношенні цін, торговельних угод, а також удосконалювати законодавство з питань закупівель та поставок для прискорення надання всім потребуючим доступу до препаратів, лікування тощо. Таким чином, у цьому питанні має місце потенційний вплив ППВ на громадську охорону здоров'я та використання гнучких положень Угоди ТРІПС. Також важливо зазначити, що у зв'язку із цим Дохінська декларація в частині “Угоди щодо ТРІПС та громадської охорони здоров'я” вказує на те, що така Угода не повинна перешкоджати вчиненню членами заходів щодо захисту громадського здоров'я і має застосовуватися так, щоб забезпечувалося право держав, що входять до СОТ на захист суспільного здоров'я та сприяння доступу до медичних препаратів⁷¹.

Також зазначимо, що згідно з Р. Майдаником, до базових принципів Угоди ТРІПС віднесено використання результатів інтелектуальної діяльності таким чином, щоб це не завдало надмірної матеріальної шкоди законним інтересам власника відповідного об'єкта. Але, як зазначає дослідник, з моменту прийняття документа фармацевтичні виробники

⁷¹ Использование гибких положений, содержащихся в Соглашении по ТРИПС, для улучшения доступа к лечению в связи с ВИЧ [Електронний ресурс]. – [Б. м.] : UNAIDS, 2012. – с. 2. – Режим доступу: https://unaids-test.unaids.org/sites/default/files/unaidstest/contentassets/documents/unaidstestpublication/2011/JC2049_PolicyBrief-TRIPS_Ru.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

отримали дуже велику матеріальну владу, що негативно впливає на доступність препаратів в особливо бідних членах СОТ⁷².

Хоча ПІВ спонукає до розробки нових фармацевтичних засобів, охорона та забезпечення відповідних правомочностей мають сприяти досягненню балансу інтересів правовласника та споживачів. У цьому зв'язку доречно згадати вельми спірну Статтю 7 обговорюваної Угоди, згідно з якою "захист та контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності повинні сприяти впровадженню технологічних нововведень та передачі та розповсюдженню технологій для обпільної вигоди виробників та користувачів технологічних знань таким чином, що сприяє соціальному та добробуту, а також рівновазі прав та обов'язків"⁷³. Варто звернути увагу як на три перші вказані в цій статті цілі, які більшою мірою зосереджені саме на технологічному розвитку, відповідно, не обов'язково торкатимуться всіх форм ПІВ, так і на дві останні, що відрізняються особливо широкою спрямованістю, тим самим охоплюючи по суті всі форми прав інтелектуальної власності.

Як зазначає К.Ю. Петер, аналізована норма є становищем "слід зробити" (англ. "*should*"), а не положенням "повинні" (англ. "*shall*"). Такий вибір слова дав можливість деяким галузевим групам наполягати на "рекомендаційному характері" положень. Але, впевнений учений, ігнорувати його розташування в документі не варто: воно вміщено в основній частині Угоди, а не в його преамбулі, що свідчить про важливість "сатутсу" норми. Тут, знову ж таки, спостерігається дисбаланс між розвиненими і менш розвиненими членами: цілі та принципи останніх

⁷² Майданик Р. Угода TRIPS і доступ до лікарських засобів в Україні - Юридична Газета [Електронний ресурс] / Роман Майданик // Юридична газета – онлайн версія. – Режим доступу: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmaceutika/ugoda-trips-i-dostup-do-likarskih-zasobiv-v-ukrayini.html> (дата звернення: 04.10.2022).

⁷³ Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).

знайшли своє відображення в преамбулі, а перших - і в ній, і також стали формулюванням статей 7 та 8 Угоди. А оскільки саме статті нормативно-правового документа встановлюють права та обов'язки сторін, вони й мають переважне значення в процесі імплементації та тлумачення. Відповідно, розвинені держави погодилися, що Стаття 7 не може використовуватися для зменшення обсягу "повинні", адже Дохінські акти не збільшили його правовий статус. Проте включення цієї норми саме до тексту Угоди надало їй більшої ваги, ніж положенням преамбульної частини. Також дослідник наголошує на політичній важливості Статті 7, яка чітко вказує на те, що "права інтелектуальної власності не є самоціллю", а мають бути реально корисними для громадськості в цілому і не захищати лише приватні права⁷⁴.

Щодо суті Статті 8, нагадаємо, що вона стосується принципів і зводиться до того, що члени наділені правом під час законотворчої діяльності вчиняти дії, які узгоджуються із нормами Угоди, задля охорони здоров'я та харчування народу і спонукання суспільного інтересу у життєво важливих галузях з метою їх розвитку. Також уточнюється, що відповідні дії можуть знадобитися для запобігання зловживанню ПІВ власниками відповідних прав або використанню обмежуючої торгівлі чи передачу технологій практики.

Як зазначають К. Гейгер і Л. Дезонет-Барберо, обмежена роль Статей 7-8 нерідко стає предметом "розпачу", у тому числі через небажання Органу з врегулювання суперечок СОТ застосовувати їх при тлумаченні та реалізації охорони в галузі ПІВ. Про прагнення до перегляду цієї ситуації свідчить заклик у звіті Комісії СОТ від 2018 року щодо суперечки *Australia-Plain Packaging* (WT/DS435/R, WT/DS441/R,

⁷⁴ Peter K. Y. The Objectives and Principles of the TRIPs Agreement [Electronic resource] / K. Yu Peter // Houston Law Review. – 2009. – Vol. 46. –с. 1003-1005. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1398746 (дата звернення: 04.10.2022).

WT/DS458/R, WT/DS467/R). Рішення Апеляційного суду в даній справі складається з більш ніж 800 сторінок і, на думку дослідників, має призвести до усвідомлення суті застережень про гнучкість ТРІПС. Крім зазначеного, наголошується також на сьогоденній тенденції ставити під сумнів здатність Угоди відповідати викликам сучасності та успішно у зв'язку з цим вирішувати поточні проблеми, хоча документ і показав себе за останні десятиліття таким, що забезпечив високий ступінь гармонізації інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Адже безперервний перехід до глобальної економіки вимагає забезпечити гарантії адаптації прав до реалій, що постійно змінюються, як економічних, так і технологічних і навіть соціальних. Таке потрібно, щоб зазначені права, чия первісна мета полягала у заохоченні творчо-інноваційної діяльності, "не стали джерелом глухого кута щодо їх цілей". Також гармонізація положень Угоди розкрила можливі конфлікти між такими правомочностями та іншими етичними імперативами, у т.ч. що менш розвинених країн. Саме тому гнучкість положень Угоди безпосередньо залежить від цілей та принципів, які містяться у згаданих Статтях 7 та 8⁷⁵.

Очевидно, що положення Статей 7 і 8 дещо різномірні і може здатися, що їх не варто було розглядати в парі. Так, перша норма визначає цілі та, по суті, внутрішній баланс документа, друга - наділяє членів здатністю відступати від чинних положень на користь інтересів громадськості. Але, на наш погляд, ці дві статті нерозривно пов'язані, адже відіграють ключову роль у розумінні та забезпеченні дотримання норм Угоди ТРІПС.

Окремо в рамках даного дослідження варто розглянути існуючу практику щодо застосування положень Угоди ТРІПС країнами світу. Так,

⁷⁵ Geiger C. The Revitalisation of the Object and Purpose of the TRIPS Agreement: The Plain Packaging Reports and the Awakening of the TRIPS Flexibility Clauses / Christophe Geiger, Luc Desaunettes-Barbero // Global Intellectual Property Protection and New Constitutionalism / ed. by J. Griffiths, T. Mylly. – Oxford, 2021. – с. 275–277.

щодо медикаментів та застосування гнучких положень Угоди варто згадати низку випадків, коли результатом стало зниження цін на ліки. Перший стосується ПАР (2006 р.), де Комісією з конкуренції дві фармацевтичні компанії були визнані винними у встановленні надвисоких цін. Після цього справу було передано до Суду у справах про конкуренцію, під час чого відповідачі поспішили укласти угоди з позивачами, що дозволило збільшити обсяг постачання непатентованих антиретровірусних медикаментів за лояльними цінами⁷⁶.

У 2007 р. силами Уряду Бразилії було встановлено домовленості щодо зниження вартості препаратів ефавіренз та нелфінавір, лопінавір та інших. Справа в тому, що на перші ліки було видано примусову ліцензію. Це спровокувало фармкомпанії піти на поступки, щоб подібних ліцензій не зазнали й інших товарів. У той же час примусове ліцензування використовувалося в Таїланді на лопінавір, клопідогрел і деякі інші засоби, що спричинило масові протести фармацевтичних ТНК. Але роком пізніше ліцензування продовжилось і щодо серцевих препаратів⁷⁷.

У звітах Колегії та Апеляційного органу щодо раніше згаданої справи "Австралія-Проста упаковка" (англ. *Australia-Plain packaging*) застосування одіозних статей 7-8 вперше розглядається як один з головних інструментів тлумачення Угоди ТРІПС. Суть суперечки полягала у наступному. У 2010 р. Регламент щодо простої упаковки тютюнових виробів набув чинності на території Австралії. Він вимагав видалення логотипів та інших брендингових позначень із пачок тютюнової продукції,

⁷⁶ Использование гибких положений, содержащихся в Соглашении по ТРИПС, для улучшения доступа к лечению в связи с ВИЧ [Електронний ресурс]. – [Б. м.] : UNAIDS, 2012. – с. 5. – Режим доступу: https://unaids-test.unaids.org/sites/default/files/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2011/JC2049_PolicyBrief-TRIPS_Ru.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

⁷⁷ Использование гибких положений, содержащихся в Соглашении по ТРИПС, для улучшения доступа к лечению в связи с ВИЧ [Електронний ресурс]. – [Б. м.] : UNAIDS, 2012. – с. 6. – Режим доступу: https://unaids-test.unaids.org/sites/default/files/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2011/JC2049_PolicyBrief-TRIPS_Ru.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

вказуючи такі відомості дрібним стандартизованим шрифтом. За логікою влади це мало стати методом профілактики тютюнопаління за рахунок зниження привабливості такої продукції. Критика даної вимоги з боку Куби, Домініканської Республіки та деяких інших країн була викликана її протиріччям положенням Угоди, а саме Статті 20. Ця норма вимагає, щоб використання торгової марки при торгівлі не було "невиправдано обтяжене особливими вимогами", в т.ч. шляхом використання в особливій формі або способом, що заважає розрізняльності товарів і послуг. Відповідно, головна проблема полягала у особливостях тлумачення слова "невиправдано" у межах зазначеної статті. Домінікана у зв'язку із цим наполягала на розумінні зазначеного слова як "виключення або застереження із заборони на обтяження щодо використання ТЗ", це б вимагало застосовувати винятки так, щоб допускалася лише найменша можлива шкода охоронюваним інтересам щодо ТМ. На таке Австралія мала своє бачення: "невиправдано" варто розуміти обтяженим спеціальними вимогами лише за відсутності "раціонального зв'язку" між запровадженням спеціальних вимог і законною метою держполітики. Також держава вважає за необхідність вважати вказаний зв'язок наявним, як тільки обтяження показує себе таким, що "сприятиме досягненню його законної мети". Відповідно, не потрібна додаткова перевірка балансу між законною метою держполітики та інтересами правовласників ТМ.

Але повернемося до статей 7-8, Колегія у зазначеній справі запропонувала "золоту середину" щодо способу тлумачення терміна "невиправдано". У відповідності із таким підходом, коли просте встановлення раціонального зв'язку із державною політикою не вважається достатнім, то дотримання останньої має розглядатися як рівне за рангом із законними інтересами власника ТМ щодо охорони. Але в кожному конкретному випадку має проводитись оцінка балансу між ними. Так, згідно з висновками Колегії, Стаття 7 явно висловлює намір

встановити та підтримувати баланс між суспільними цілями. Стаття 8(1) пояснює, що норми Угоди не використовуються для запобігання законодавчій діяльності членів, яка має певні законні цілі. Відповідно, Колегія прямо визнала функцію згаданих статей як "наскрізних положень про тлумачення Угоди", які, в контексті статті 20, накладають у кожному конкретному випадку зобов'язання зробити оцінку відповідності досягнутого балансу між інтересами сторін. Як підсумок у справі, висновки Колегії були підтримані в апеляційній інстанції. Остання підтвердила можливість встановлення спеціальних вимог, що обтяжують використання торгової марки, яке має бути зроблено на основі індивідуальної оцінки дотримання балансу між цілями держполітики та інтересами правовласників. При цьому зазначене має сприяти досягненню цілей Угоди⁷⁸.

Отже, Угода ТРІПС показала себе не лише контроверсивною, а й дуже дієвою у багатьох країнах світу. Велика увага протягом останньої декади приділяється питанням контролю над дотриманням її положень. Документ дуже детально врегулював вжиття заходів проти торгівлі контрафактною та піратською продукцією, водночас його Статті 7 та 8 викликали великий резонанс серед світової громадськості. Проте, згідно з існуючою практикою, дані норми нині розглядаються як основний тлумачний інструмент щодо положень Угоди.

Можна також зазначити, що гнучкі положення Угоди надали країнам, які входять до СОТ, можливість знижувати вартість на життєво необхідні лікарські засоби та розширювати доступ до них. Справді, подібне має дуже важливі позитивні наслідки для охорони здоров'я, що

⁷⁸ Geiger C. The Revitalisation of the Object and Purpose of the TRIPS Agreement: The Plain Packaging Reports and the Awakening of the TRIPS Flexibility Clauses / Christophe Geiger, Luc Desautettes-Barbero // Global Intellectual Property Protection and New Constitutionalism / ed. by J. Griffiths, T. Mylly. – Oxford, 2021. – P. 291–299.

необхідно враховувати в розрізі дотримання балансу між правами виробників та інших власників відповідних прав, і громадськості.

3.2. Досвід України щодо застосування Угоди ТРІПС та Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС

Ще далекого 2003 р. наголошувалося на важливості приведення українського законодавства у відповідність до норм Угоди ТРІПС як обов'язковій умові вступу нашої держави до СОТ. Починаючи з 1995 р. в країні ведеться активна робота із такої гармонізації законодавства у сфері ПІВ, під час чого ключові положення Угоди знайшли своє відображення в українському законі "Про авторське право та суміжні права", так само як і в Книзі четвертій ЦКУ. Також наголошувалося на тому, що запровадження цивільно-правових та адміністративних процедур, а також засобів правового захисту об'єктів ПІВ у нашій правозастосовчій практиці залежить не лише від формального відображення норм Угоди у чинних українських НПА, а й від здійснення активностей щодо навчання суддів та працівників правоохоронної сфери, а також створення організацій колективного управління та подібних структур⁷⁹.

Відповідні дії вчиняються й сьогодні, а Україна успішно повторює собі шлях серед країн з високим рівнем забезпечення прав правовласників об'єктів інтелектуальної власності.

Так, зазначимо, що 3 лютого 2016 року в нашій країні було ухвалено Закон № 981-VIII "Про прийняття Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС" (далі - Протокол). Він викликав великий резонанс серед виробників ліків, багато з яких побоювалися подальших зловживань та інших порушень їх патентних прав. Підписаний цей Протокол був ще

⁷⁹ Пиратство и правила ТРИПС [Електронний ресурс] // PRAVO.UA. – Режим доступу: <https://pravo.ua/articles/piratstvo-i-pravila-trips/> (дата звернення: 04.10.2022).

наприкінці 2005 р., Україна прийняла його в 2016 р., але набрав чинності для нашої держави документ з 23.01.2017 р. Згідно із ним до Угоди включається стаття 31bis, наступна за статтею 31, та Додаток до Угоди і Доповнення до нього. Якщо положення Протоколу потрібно внести застереження, то таке можливе лише за згодою інших членів⁸⁰.

Міністерство економічного розвитку та торгівлі, яке розробляло проект зазначеного закону № 981-VIII, припускало, що ратифікація та подальше набуття чинності Протоколом допоможе підвищити доступність лікарських засобів через надходження в обіг інноваційних медикаментів за більш доступною ціною, шляхом обміну інноваційними технологіями та зміцнення співпраці в цьому напрямку з іншими членами СОТ. Тим самим і потенціал українського фармсектору України буде збільшено⁸¹.

Як зазначає юристка О. Махінова, Протокол було запропоновано членам СОТ для прискореного вирішення проблеми неможливості використання членами передбаченого Угодою примусового ліцензування через відсутність чи недостатність у суб'єктів виробничих потужностей. Таким чином, його прийняття дозволило б їм експортувати фармацевтичні продукти, вироблені з використанням механізму примусового ліцензування, у країни, де немає відповідних виробничих потужностей для виготовлення таких ліків, або якщо такі не можуть повною мірою задовольнити потреби охорони здоров'я своєї держави. При цьому Статтею 31(f) Угоди дозволено виробництво товарів у зв'язку із

⁸⁰ Протокол про внесення змін до угоди ТРИПС: СОТ; Протокол, Міжнародний документ від 06.12.2005 №981_054 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_054#n2 (дата звернення: 04.10.2022).

⁸¹ В Раду подан законопроект о принятии изменений в соглашение ТРИПС – Delo.ua [Електронний ресурс] // Останні новини України та світу онлайн - Головний діловий портал Delo.ua. – Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/v-radu-podan-zakonoproekt-o-prinjatii-izmenenij-v-soglashenietr-310883/> (дата звернення: 04.10.2022).

примусовим ліцензуванням "переважно для забезпечення внутрішнього ринку"⁸².

Як зазначає І. Кириченко, український патентний повірений, Стаття 31(f), по суті, позбавила членів СОТ можливості видачі примусових ліцензій на створення ліків-генериків для експорту. Але Рішенням Генеральної ради СОТ від 30.08.2003 р. таким суб'єктам було дозволено відступати від вказаних зобов'язань, якщо метою цього є виробництво та експорт генериків у країни із недостатнім рівнем внутрішнього виробництва. При цьому мають дотримуватися такі вимоги: відсутність фармацевтичного сектора, згода держави-імпортера на видачу ліцензії, якщо патент зареєстрований у ньому, та наявність своєчасного повідомлення про таке до Секретаріату СОТ⁸³.

А. Махінова також вказує на наявність у Рішенні Генеральної ради СОТ "*Implementation of paragraph 6 of the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and public health*" від 01.09.2003 р. де-факто аналогічного механізму, який вводився на тимчасовій основі, поки до Угоди не буде внесено потрібних змін. Юристка підкреслює, що Протокол запроваджує можливість застосування механізму примусового ліцензування на постійній основі, при цьому він передбачає широку низку механізмів, які націлені на захист прав патентовласників, тим самим ускладнюючи процедуру застосування примусових ліцензій, наприклад, за допомогою вимог щодо нотифікації тощо.

⁸² Махінова А. Присоединение Украины к Протоколу о внесении изменений в Соглашение ТРИПС: terra incognita [Електронний ресурс] / Анжела Махінова // Еженедельник АПТЕКА №12. – 2016. – 4 квіт. – Режим доступу: https://sk.ua/wp-content/uploads/sk_files/prisoedinenie_ukrainy_k_protokolu_o_vnesenii_izmeneniy_v_soglashenie_trips_mahinova_arteka_0.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

⁸³ Кириченко И. Принудительное импортозамещение, или Куда ведет ТРИПС+? | «Ильяшев и Партнеры» [Електронний ресурс] / Ирина Кириченко // Юридическая фирма Ильяшев и Партнеры. – Режим доступу: <https://attorneys.ua/ru/publication/forced-import-substitution-or-where-does-trips-lead/> (дата звернення: 04.10.2022).

Не менш важливим є й те, що передбачений Протоколом механізм реально можна використовувати лише за наявності підтвердження про відсутність (недостатність) виробничих потужностей для виробництва необхідної медичної продукції у конкретного члена. Способи встановлення такого факту прописані у Додатку до Угоди ТРІПС та припускають, що:

- відповідний член довів відсутність у нього виробничих потужностей у фармацевтичному секторі;
- такий член, хоча і має певні виробничі потужності в секторі, але при аналізі їх потенціалу була встановлена їх недостатність для задоволення потреб такого суб'єкта.

При цьому важливо, щоб при зміні зазначеного положення та встановленні факту достатності, така процедура була припинена. Також спеціалістка зазначає, що у Протоколі не міститься прямого уточнення зазначених способів та способу їх визначення⁸⁴.

У контексті фармацевтичної сфери зазначимо також твердження І. Тиманюк, згідно з яким Угода наполягає на вилученні засобів діагностики, а також терапевтичного та хірургічного лікування із охорони прав, адже за чинним українським законодавством ці об'єкти можуть бути запатентовані як винахід чи корисна модель. Дослідниця заперечує цей підхід, оскільки зазначені засоби можуть мати вирішальне значення у порятунку людського життя⁸⁵. В той же час згадаємо про одвічну проблему Угоди - необхідність підтримки балансу між інтересами винахідників та правовласників, які бажають мати вигоду з патентованих об'єктів, та

⁸⁴ Махинова А. Присоединение Украины к Протоколу о внесении изменений в Соглашение ТРИПС: terra incognita [Електронний ресурс] / Анжела Махинова // Еженедельник АПТЕКА №12. – 2016. – 4 квіт. – Режим доступу: https://sk.ua/wp-content/uploads/sk_files/prisoedinenie_ukrainy_k_protokolu_o_vnesenii_izmeneniy_v_soglashenie_trips_mahinova_apteka_0.pdf (дата звернення: 04.10.2022).

⁸⁵ Тиманюк І. Вплив міжнародної угоди ТРІПС на дотримання прав інтелектуальної власності у фармацевції / І. Тиманюк // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики – 2012. – №1 (8). – с. 101.

потребами споживчої аудиторії, так само як і між першими та їх потенційними конкурентами, адже останні прагнуть удосконалювати наявні результати творчо-інтелектуальної діяльності.

У зв'язку із зазначеним, як вказує А.М. Нікончук, важливо пам'ятати про статтю 31 Угоди, яка містить вказівку на можливість знаходження такого балансу через видачу примусових ліцензій та виключення правовласника із реєстру вимог прав на запатентований об'єкт. Але не варто забувати і про пункт (h) зазначеної статті, що передбачає виплату патентовласнику адекватної компенсації в цьому випадку. Проте, на думку даного дослідника, положення Угоди все ж таки передбачають імплементацію відповідних інструментів з урахуванням міжнародної договірної практики та необхідності надання підтримки вітчизняній інноваційній політиці⁸⁶.

Важливо також звернути увагу на необхідність перегляду та доопрацювання чинного українського митного законодавства щодо нормативного врегулювання процесів міжнародного обігу результатів творчо-інноваційної діяльності як товарів та захисту інтересів правовласників таких об'єктів. Відповідно, має бути переглянуто встановлену процедуру стягнення зборів під час перетину кордону об'єктами права промислової власності, що піддаються копіюванню. Це важливо з огляду на норму Статті 50 Угоди щодо запобігання порушенням у сфері ПІВ відразу після проходження відповідними об'єктами митного кордону. Таке практично буде виражено блокуванням цивільного обороту спірних товарів, відповідно вони не надійдуть внутрішній ринок країни.

Тим не менш, Н. Микольська впевнена, що ратифікація Протоколу й подальше набрання чинності документом, допоможе нашій державі дієво

⁸⁶ Нікончук А. М. Україна і Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності: міжнародно-правові ризики та переваги / А. М. Нікончук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки. – 2015. – Т. 81, № 4. – с. 103.

застосовувати механізм примусового ліцензування щодо лікарських препаратів задля вирішення проблем охорони здоров'я українського населення. Зрештою таке має сприяти й нарощуванню потенціалу національного фармацевтичного сектору та експорту відповідної продукції⁸⁷.

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного, можемо відзначити стійку тенденцію до присвяти великого обсягу уваги питанням ПІВ, адже саме його об'єкти – це важливий економічний ресурс нашої країни. Для самих винахідників та інших творців об'єктів інтелектуальної власності загалом і промислової власності зокрема - це й ліквідний матеріальний, й нематеріальний ресурс, який потребує належної охорони та, за необхідності, адекватного захисту.

Вступ нашої держави до Світової організації торгівлі та дотримання положень Угоди ТРІПС допоможе нам ще швидше інтегрувати у світову економічну спільноту, тим самим підвищуючи статус України на міжнародній арені, особливо в галузі міжнародної торгівлі. Це, відповідно, ще більше сприятиме розробці та впровадженню якісного нормативно-правового масиву у сфері захисту інновацій.

Отже, Угода ТРІПС стала першим міжнародно-правовим документом, що врегулював практично всі аспекти ПІВ, та, що суттєво відрізняє її від Паризької конвенції та інших міжнародновизнаних регулятивних актів, передбачив різні процедури врегулювання спорів на локальному (національному) і, що суттєвіше, на міжнародному рівні. Його важлива роль для України підтверджується включенням Угоди до національного законодавства, що також стало важливим кроком на шляху

⁸⁷ Микольська Н. Зміни до Угоди СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності сприятимуть зростанню виробництва й експорту в Україні [Електронний ресурс] / Наталія Микольська // Міністерство економіки України. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3655928a-5a41-4052-930a-966646d5b0da&title=ZminiDoUgodiSotProTorgovelniAspektiPravIntelektualnoiVlasnostiSpriiatimutZrostantiuVirobnitstvaYEksportuVUkrainiNataliiaMikolska> (дата звернення: 04.10.2022).

вступу нашої держави до СОТ та її подальшої вдосконалення у галузі охорони й захисту інтелектуальної власності.

Висновки до Розділу 3

За час з моменту підписання Угода ТРІПС встигла викликати як чималу критику, так і проявила себе з позитивного боку. Цей документ, чії норми засновані на положеннях загальноновизнаних конвенцій, став першим міжнародним договором, в якому питання охорони та захисту ПІВ були врегульовані не лише якісно, а й комплексно. Так, ним передбачено різні процедури урегулювання правових спорів у галузі ПІВ і на національному, і на міжнародному рівнях. Крім використання стандартного для СОТ порядку нагляду за виконанням угод у рамках організації, можливий такий і з боку Ради з ТРІПС та Генеральної ради СОТ, так само як допускається і використання загального механізму в рамках Органу з вирішення спорів, коли суперечка вийшла на міждержавний рівень.

Практика держав-членів СОТ щодо застосування Угоди свідчить про її дієвість, адже, де-факто, крім безпосередніх торговельних аспектів, вона встановила і загальноприйнятний режим ПІВ. Тим не менш, труднощі нерідко виникають у зв'язку із тлумаченням положень Угоди, щодо чого її Статті 7-8 були фактично визнані членами як основний тлумачний інструмент цього документа. Окремо варто згадати гнучкі положення Угоди, чиє використання також стикалося з деякими труднощами.

Проте їх застосування дозволило країнам забезпечити доступність життєво необхідних лікарських засобів для свого населення. Проте багато дослідників нагадують про важливість дотримання балансу між правами компаній-виробників та інших правовласників і громадськості. При цьому не варто забувати, що прихильники особливо жорсткого загальносвітового

режиму патентного захисту впевнені, що таке "міцне" регулювання здатне мотивувати на розробку нових життєво важливих ліків.

Україна, чий шлях до СОТ залежав, у тому числі, і від інкорпорування відповідних правових положень ТРІПС, досягла успіху в охороні та захисті ПІВ. Ставши членом зазначеної організації ще у 2008 р., наша держава зобов'язалася встановити національний режим, і, за потреби, режим найбільшого сприяння для суб'єктів інших членів, тим самим позбавляючи своїх локальних суб'єктів додаткових пільг, які могли б дати їм штучні переваги з метою підвищення конкурентоспроможності перед конкурентами інших країн-членів. Так, зазначимо, що український зовнішньополітичний курс націлений на впровадження на національному рівні механізму примусового ліцензування в галузі охорони здоров'я, як цього вимагає законодавство Євросоюзу (з урахуванням гармонізаційних процесів). Україна приєдналася і до Протоколу до ТРІПС, що передбачає для членів спрощені процедури виробництва та імпорту генериків. Це має допомогти нашій владі вирішити проблему доступу українців до важливих фармацевтичних препаратів. Щоб досягти такого використовуватиметься, зокрема, механізм примусового ліцензування з подальшим експортом інноваційних лікарських засобів у ті країни, де немає (або недостатньо) власних потужностей задоволення потреб охорони здоров'я населення.

Підсумуючи, зазначимо, що членство України у СОТ, а також використання положень Угоди прискорить нашу інтеграцію у світове економічне співтовариство, що, відповідно, всіляко сприятиме підвищенню рейтингу нашої держави на світовій арені. І все ж не варто забувати про ризик використання України більш розвиненими державами як майданчики для збуту своїх товарів, що негативно позначиться на національній економіці.

ВИСНОВКИ

У даній кваліфікаційній роботі автором сформульовано ряд висновків щодо охорони прав промислової власності за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, а саме:

1. Обґрунтовано, що передумови міжнародно-правової охорони прав інтелектуальної власності загалом та промислової власності зокрема виникли ще у ХІХ ст. через підвищення значення інтелектуального капіталу та відповідної ролі об'єктів ПІВ у економіці країн.
2. Зазначається, що саме від забезпечення правової охорони та захисту об'єктам інтелектуально-творчої діяльності, а також правам їх власників залежить бажання потенційних винахідників створювати нові продукти, тим самим працюючи на благо народу та всієї країни. В результаті такого обґрунтовано, що стимулювання розвитку інтелектуальної сфери та безпосередньо правової охорони результатів творчо-інноваційної діяльності - це один з ключових факторів системи політико-економічних відносин та економічної безпеки кожної окремо взятої держави.
3. Визначено, що право промислової власності являє собою сукупність норм та принципів, якими врегульовано майнові та особисті немайнові відносини, що сформувалися під час створення, оформлення та використання об'єктів, які є результатами науково-технічної творчості, та якими передбачено правовий режим такого використання, а також відповідно до яких здійснюється захист прав авторів і патентовласників. І саме воно здатне як поживати творчість та інноваційну діяльність, так і уповільнити їх, якщо воно виявить себе таким, що не справляється із поставленою задачею у разі недостатньої

врегульованості чи невідповідності правового регулювання сучасним викликам. В Україні таке регулювання представлено Конституцією України, Цивільним та Цивільно-процесуальним, Митним, Господарським, Кримінальним та Кримінально-процесуальним та іншими Кодексами, спеціальними законами, що стосуються окремих об'єктів ППМ, міжнародними договорами, що є частиною національного законодавства, міжурядовими угодами, указами Президента, постановами та розпорядженнями Кабміну, відомчими нормативно-правовими актами тощо.

4. Виокремлено наступні типи об'єктів ППМ, та надана їх правова характеристика: об'єкти патентування (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), засоби індивідуалізації учасників у цивільному обороті (торгові марки, географічні зазначення, фірмові найменування) та нетрадиційні об'єкти (припинення недобросовісної конкуренції тощо). Всім їм необхідно забезпечити високий рівень правової охорони, а тому необхідно, щоб відповідне законодавство було сучасним, для чого вбачається розумним запозичення досвіду зарубіжних країн та інших міжнародно-правових суб'єктів у відповідній галузі.
5. Визначено, що Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності встановила мінімальні стандарти у сфері захисту та охорони більшості об'єктів інтелектуальної власності взагалі, та промислової власності зокрема. При цьому членам дозволено встановлювати межі охорони ширші, аніж ті, що передбачені Угодою. Критика документа стосувалася дисбалансу інтересів розвинених країн та країн, які ще розвиваються. В данному випадку є проблема щодо втілення принципів передачі та поширення технологій, адже Угода не надає однозначного їх

трактування чи методології імплементації, тим самим вона не є однаково вигідною для всіх членів. Але основною вимогою ТРІПС є посилення контролю за дотриманням ППВ, а таке, в свою чергу, зміцнило позиції виробників інтелектуально-творчих об'єктів у державах, що розвиваються.

6. Встановлено, що систему принципів охорони промислової власності складають принцип національного режиму та режиму найбільшого сприяння. Принцип національного режиму, який раніше вже декларований Паризькою конвенцією, був розширений Угодою ТРІПС на регулювання міжнародної торгівлі. А застосування Угодою принципу найбільшого сприяння стало новацією у сфері.
7. Визначено, що охорона промислової власності у рамках Угоди ТРІПС надається більшості загальновизнаних об'єктів промислової власності. А саме: для винаходів нею визначено критерії патентоспроможності та конкретизовано виняткові права власника патенту. Строк охорони складає 20 років, а для відмови у видачі охоронного документа повинна мати місце суперечність публічному порядку загроза життю та здоров'ю людей, звірів, рослин тощо. Статус корисних моделей не врегульовано Угодою, але промислові зразки були оголошені об'єктом охорони, якщо є оригінальними та новими. Товарні знаки отримують охорону не менше ніж на 7 років, а їх реєстрація, при безпідставному невикористанні терміном у 5 років, може бути анульована. Географічні зазначення також отримало охорону в рамках Угоди, особливо у частині зазначення походження вина та інших алкогольних напоїв. Топографії інтегральних мікросхем також є об'єктом регулювання Угоди ТРІПС, де вказані критерії його захисту на

строк від 10 років. При цьому детальний опис способів їх захисту не надається, а тому таке питання вирішується на розсуд членів. Секретна інформація та комерційні таємниці, які можуть її містити, згідно з Угодою, мають бути захищені в рамках законодавства про недобросовісну конкуренцію. Все вказане у комплексі дозволило встановити найвищий можливий рівень охорони промислової власності.

8. Обґрунтовано, що Угода ТРІПС практично проявила себе дієвою у багатьох державах та на міжнародному рівні. Вона детально врегулювала питання вжиття заходів проти торгівлі контрафактною та піратською продукцією. Але її контроверсність викликає спори серед юристів та дослідників, особливо у частині Статей 7 та 8. Тим не менш, останні, відповідно до існуючої практики, нині розглядаються як основний тлумачний інструмент щодо положень Угоди.
9. Встановлено, що гнучкі положення Угоди надали членам СОТ змогу знижувати вартість на життєво необхідні фармацевтичні засоби та розширювати доступ до відповідних препаратів. Таке має важливе значення для охорони здоров'я суспільства, а тому має враховуватися в розрізі дотримання балансу між правами виробників та інших власників відповідних прав, і громадськості.
10. Прогнозовано, що вступ нашої держави до СОТ та дотримання нею положень Угоди ТРІПС і приєднання до Протоколу до ТРІПС пришвидшить інтеграцію нашої країни у світову економічну спільноту, що підвищить її статус як рівноправного суб'єкта на міжнародній арені, особливо у сфері міжнародної торгівлі. Таке, в свою чергу, максимально сприятиме розробці та впровадженню якісного нормативно-правового масиву у сфері захисту результатів творчо-інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Загальна декларація прав людини, прийнята резолюцією 217 А (III) Генеральної Ассамблеї ООН [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 10.12.1948 р. // Офіційний веб-портал Організації об'єднаних націй – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml (дата звернення: 04.10.2022).
2. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 04.10.2022).
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 04.10.2022).
4. Протокол про внесення змін до угоди ТРІПС: СОТ; Протокол, Міжнародний документ від 06.12.2005 №981_054 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_054#n2 (дата звернення: 04.10.2022).
5. Договір про закони щодо товарних знаків [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 27.10.1994 р. // Офіційний веб-портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності – Режим доступу: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/381258> (дата звернення: 04.10.2022).

6. Договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 26.05.1989 р. // Офіційний веб-портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності – Режим доступу: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/295136> (дата звернення: 04.10.2022).
7. Сінгапурський договір про закони щодо товарних знаків [Електронний ресурс] : Міжнар. договір від 16.03.2009 р. // Офіційний веб-портал Всесвітньої організації інтелектуальної власності – Режим доступу: <https://wipolex.wipo.int/en/text/290022> (дата звернення: 04.10.2022).
8. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.
9. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 13, ст.64.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 № 815-IX // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 51, ст.481.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства: Закон України від 21.07.2020 № 816-IX // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 52, ст.496.
12. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 36, ст.164.

13. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 № 2174-IX // Офіційний вісник України, 2022, № 33, стор. 100, стаття 1749, код акта 110972/2022.
14. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 32.
15. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 36.
16. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 8, ст. 28.
17. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, ст. 34.
18. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 32, ст. 267.
19. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 12, ст. 155.

Літературні наукові джерела

20. Baten J. Compulsory licensing and innovation – Historical evidence from German patents after WWI [Electronic resource] / Joerg Baten, Nicola Bianchi, Petra Moser // Journal of Development Economics. – 2017. – Vol. 126. – P. 231–242. – Режим доступу:

<https://doi.org/10.1016/j.jdevco.2017.01.002> (дата звернення: 04.10.2022).

21. Collins-Chase Ch. T. The Case against TRIPS-Plus Protection in Developing Countries Facing Aids Epidemics [Electronic resource] / Charles T. Collins-Chase // U. Pa. J. Int'l L. 29, 2008, p. 763-796. – Режим доступу: <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol29/iss3/6> (дата звернення: 04.10.2022).
22. Geiger C. The Revitalisation of the Object and Purpose of the TRIPS Agreement: The Plain Packaging Reports and the Awakening of the TRIPS Flexibility Clauses / Christophe Geiger, Luc Desaunettes-Barbero // Global Intellectual Property Protection and New Constitutionalism / ed. by J. Griffiths, T. Mylly. – Oxford, 2021. – P. 267–294.
23. Newfarmer R. Trade, Doha, and Development / Richard Newfarmer // The World Bank - Washington, 2006. – 292 p.
24. Peter K. Y. The Objectives and Principles of the TRIPs Agreement [Electronic resource] / K. Yu Peter // Houston Law Review. – 2009. – Vol. 46. – P. 997–1046. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1398746 (дата звернення: 04.10.2022).
25. Xiong P. Patents in TRIPS-Plus Provisions and the Approaches to Interpretation of Free Trade Agreements and TRIPS: Do They Affect Public Health?" [Electronic resource] / Ping Xiong // Journal of World Trade. 46 (1), p. 155. – Режим доступу: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Journal+of+World+Trade/46.1/TRAD2012006> (дата звернення: 04.10.2022).
26. Zheng M. M. Tax Enforcement with Differentiated Evasion Abilities [Electronic resource] / Ming Mei Zheng // Washington University. – 1996. – Режим доступу:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4597 (дата звернення: 04.10.2022).

27. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 140 с.
28. Вовк С. Що таке комерційне (фірмове) найменування і як його захищати [Електронний ресурс] / Світлана Вовк // Devoso Info. – Режим доступу: <https://devoso.info/blog/blog-svitlani-vovk/moskovskaia-iuridicheskaia-kompaniia> (дата звернення: 04.10.2022).
29. Дикунський І. Недобросовісна конкуренція: як розпізнати порушення? - Юридична Газета [Електронний ресурс] / Ігор Дикунський, Ігор Дронов // Юридична газета – онлайн версія. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/nedobrosovisna-konkurenciya-yak-rozpiznati-porushennya.html> (дата звернення: 04.10.2022).
30. Єременко А. В. Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності в системі Всесвітньої торгової організації [Електронний ресурс] / А. В. Єременко // Центр консалтингу. – Режим доступу: <http://centr-k.com.ua/ua/publications/torgovie-aspekti-prav-intellektualnoy-sobstvennosti-v-sisteme-vsemirnoy-torgovoy-organizacii.html> (дата звернення: 04.10.2022).
31. Заїка Ю. О. Українське цивільне право : навчальний посібник / Ю. О. Заїка ; Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет внутрішніх справ. - 2-ге вид. змін. і допов. - [Б. м.] : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 368 с.

32. Кириченко І. Принудительное импортозамещение, или Куда ведет ТРИПС+? | «Ильяшев и Партнеры» [Електронний ресурс] / Ирина Кириченко // Юридическая фирма Ильяшев и Партнеры. – Режим доступу: <https://attorneys.ua/ru/publication/forced-import-substitution-or-where-does-trips-lead/> (дата звернення: 04.10.2022).
33. Кодинець А. О. Право промислової власності: курс лекцій [Електронний ресурс] / Анатолій Олександрович Кодинець. – Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2018. – 135 с. – Режим доступу: https://issuu.com/constantinezzerov/docs/_____ - _____ (дата звернення: 04.10.2022).
34. Майданик Р. Угода TRIPS і доступ до лікарських засобів в Україні - Юридична Газета [Електронний ресурс] / Роман Майданик // Юридична газета – онлайн версія. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmaceutika/ugoda-trips-i-dostup-do-likarskih-zasobiv-v-ukrayini.html> (дата звернення: 04.10.2022).
35. Махинова А. Присоединение Украины к Протоколу о внесении изменений в Соглашение ТРИПС: terra incognita [Електронний ресурс] / Анжела Махинова // Еженедельник АПТЕКА №12. – 2016. – 4 квіт. – Режим доступу: https://sk.ua/wp-content/uploads/sk_files/prisoedinenie_ukrainy_k_protokolu_o_vnesenii_izmeneniy_v_soglashenie_trips_mahinova_apteka_0.pdf (дата звернення: 04.10.2022).
36. Микольська Н. Зміни до Угоди СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності сприятимуть зростанню виробництва й експорту в Україні [Електронний ресурс] / Наталія Микольська // Міністерство економіки України. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3655928a-5a41-4052-930a->

966646d5b0da&title=ZminiDoUgodiSotProTorgovelniAspektiPravI
ntelektualnoiVlasnostiSpriiatimutZrostanniuVirobnitstvaYEksportuVUkr
ainiNataliiaMikolska (дата звернення: 04.10.2022).

37. Нікончук А. М. Україна і Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності: міжнародно-правові ризики та переваги / А. М. Нікончук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки. – 2015. – Т. 81, № 4. – С. 100–106.
38. Право інтелектуальної власності : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко, П. П. Крайнів, О. М. Мельник, О. О. Підпригора, Д. М. Притика, О. Д. Святоцький // Акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. - К. : Вид. Дім "Ін Юре", 2002. - 623 с.
39. Тіманюк І. Вплив міжнародної угоди ТРІПС на дотримання прав інтелектуальної власності у фармацевтичній і медичній науці та практики – 2012. – №1 (8). – С. 100-102.
40. Чибісов Д. М. Охорона прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації торгівлі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Чибісов Дмитро Михайлович ; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2017. – 23 с.
41. Якубівський І. Право промислової власності та його об'єкти / І. Якубівський // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2021. – Т. 56. – С. 103–116.

Інтернет-джерела

42. Covid-19: WTO ministerial decision on TRIPS Agreement fails to set rules that could save lives [Electronic resource] // Amnesty International.

– Режим доступу:

- <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/06/covid-19-wto-ministerial-decision-on-trips-agreement-fails-to-set-rules-that-could-save-lives/> (дата звернення: 04.10.2022).
- 43.Design patent [Electronic resource] // Wikipedia, the free encyclopedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Design_patent (дата звернення: 04.10.2022).
- 44.Inside WIPO [Electronic resource] // WIPO - World Intellectual Property Organization. – Режим доступу: <https://www.wipo.int/about-wipo/en/index.html> (дата звернення: 04.10.2022).
- 45.Integrated circuit layout design protection [Electronic resource] // Wikipedia, the free encyclopedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Integrated_circuit_layout_design_protection (дата звернення: 04.10.2022).
- 46.Understanding Industrial Property [Electronic resource] : Book. – Geneva : World Intellectual Property Organization (WIPO), 2016. – 28 p. – Режим доступу: <https://tind.wipo.int/record/28945> (дата звернення: 04.10.2022).
- 47.Utility models [Electronic resource] // Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. – Режим доступу: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/intellectual-property/patent-protection-eu/utility-models_en (дата звернення: 04.10.2022).
- 48.What is Intellectual Property (IP)? // WIPO - World Intellectual Property Organization. – Режим доступу: <https://www.wipo.int/about-ip/en/index.html> (дата звернення: 04.10.2022)
- 49.В Раду подан законопроект о принятии изменений в соглашение ТРИПС – Delo.ua [Електронний ресурс] // Останні новини України та світу онлайн - Головний діловий портал Delo.ua. – Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/v-radu-podan>

zakonoproekt-o-prinjatii-izmenenij-v-soglashenie-tr-310883/ (дата
звернення: 04.10.2022).

- 50.Использование гибких положений, содержащихся в Соглашении по ТРИПС, для улучшения доступа к лечению в связи с ВИЧ [Электронный ресурс]. – [Б. м.] : UNAIDS, 2012. – 12 с. – Режим доступа: https://unaids-test.unaids.org/sites/default/files/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2011/JC2049_PolicyBrief-TRIPS_Ru.pdf (дата звернення: 04.10.2022).
- 51.Пиратство и правила ТРИПС [Электронный ресурс] // PRAVO.UA. – Режим доступа: <https://pravo.ua/articles/piratstvo-i-pravila-trips/> (дата звернення: 04.10.2022).
- 52.Про Укрпатент [Электронный ресурс] // Укрпатент. – Режим доступа: <https://ukrpatent.org/uk/articles/about> (дата звернення: 04.10.2022).